

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΥΓΗΣ ΩΣ ΜΕΤΡΟ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗΣ
ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

της

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ

Επιβλέπων Καθηγητής: ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Παπαναστασίου Ιωάννη για τη συνεργασία μας κατά την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, γονείς και φίλους, για την αμέριστη συμπαράσταση τους σε κάθε μου προσπάθεια.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το παρόν πόνημα διερευνά την ύπαρξη πιθανής σχέσης μεταξύ του μεγέθους της εταιρικής φοροαποφυγής και ορισμένων ποσοτικών χαρακτηριστικών όπως είναι η απόδοση του ενεργητικού, η ρευστότητα, η μόχλευση και το μέγεθος της εταιρείας καθώς και με ποιοτικά χαρακτηριστικά της εταιρικής της διακυβέρνησης όπως είναι η ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου, ο τύπος της ελεγκτικής εταιρείας και η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας. Η έρευνα στηρίχθηκε σε ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα που αντλήθηκαν από τις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις 20 εισηγμένων εταιρειών στο Χρηματιστήριο Αθηνών για το χρονικό διάστημα 2015-2018. Ως μέτρο της φοροαποφυγής, χρησιμοποιήθηκε ο πραγματικός ταμειακός φορολογικός συντελεστής (CashETR) και για την εκτίμηση των παραγόντων που επιδρούν στο μέγεθος της, το μοντέλο της γραμμικής παλινδρόμησης με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζουν θετική σχέση του μεγέθους της εταιρείας και της απόδοσης των στοιχείων του ενεργητικού με τον πραγματικό ταμειακό φορολογικό συντελεστή αλλά και αρνητική σχέση μεταξύ της μόχλευσης, και του πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή. Παράλληλα προκύπτει θετική συσχέτιση μεταξύ του πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή και του τύπου ελεγκτικής εταιρείας (big4) ενώ δεν σχετίζεται με το ποσοστό των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου ούτε και με το ποσοστό συγκέντρωσης του μετοχικού κεφαλαίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	ii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
Διάγραμμα 1.1: Φορολογικός Σχεδιασμός και Βαθμός Επιθετικής Φορολογικής Αποφυγής	17
Διάγραμμα 4.1: The Double Irish-Dutch Sandwich	36
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	
Πίνακας 7.1.....	56
Πίνακας 7.2.....	57
Πίνακας 7.3.....	58
Πίνακας 7.4.....	59
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	3
3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	5
3.1 Η έννοια και οι βασικές λειτουργίες των φόρων.....	5
3.2 Οι γενικές αρχές της φορολογίας.....	6
3.3 Το φορολογικό σύστημα.....	7
3.3.1 Τα κριτήρια αξιολόγησης του φορολογικού συστήματος.....	8
3.3.2 Άριστο επίπεδο φορολογίας.....	8
4. ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ	10
4.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	10
4.1.1 Η έννοια της φοροδιαφυγής (tax evasion).....	11
4.1.2 Η έννοια της φοροαποφυγής (tax avoidance).....	12
4.1.2.1 Η φοροαποφυγή ως καταχρηστικό μέσο ελαχιστοποίησης της φορολογικής επιβάρυνσης.....	14
4.2 Το πλαίσιο του φορολογικού σχεδιασμού.....	16
4.3 Οι πρακτικές καταχρηστικής φοροαποφυγής.....	18
4.4 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροαποφυγής.....	20

4.4.1 Τα χαρακτηριστικά των εταιρειών.....	21
4.4.1.1 Η δομή ιδιοκτησίας.....	22
4.4.1.2 Η εταιρική διακυβέρνηση.....	23
4.5 Οι επιδράσεις της καταχρηστικής φοροαποφυγής.....	27
4.5.1 Τα πλεονεκτήματα της καταχρηστικής φοροαποφυγής.....	27
4.5.2 Τα μειονεκτήματα της καταχρηστικής φοροαποφυγής.....	29
5. ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	33
5.1 Οι πρακτικές φορολογίας των εταιρειών στα κράτη μέλη.....	33
5.2 Ολλανδία και “Google Inc.”.....	34
5.3 Ιρλανδία και “Apple Inc.”.....	36
5.4 Ολλανδία και “Starbucks Corp.”.....	37
5.5 Τα αποτελέσματα των καταχρηστικών σχημάτων.....	39
6. ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ.....	41
6.1 Οι μέθοδοι μέτρησης της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.....	41
6.2 Οι εναλλακτικές μέθοδοι μέτρησης της φοροαποφυγής.....	43
6.3 Τα μέτρα αποφυγής των εταιρικών φόρων.....	45
6.3.1 Το μέτρο του πραγματικού φορολογικού συντελεστή (ETR).....	45
6.3.2 Το μέτρο των λογιστικών φορολογικών διαφορών (BTD).....	47
6.3.3 Άλλα μέτρα φοροαποφυγής.....	48
7. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ.....	49
7.1 Στοιχεία έρευνας και δείγμα.....	49
7.2 Μέτρο εταιρικής φοροαποφυγής.....	49
7.3 Μοντέλο και μεταβλητές έρευνας.....	50
7.3.1 Μοντέλο παλινδρόμησης.....	50
7.3.2 Εξαρτημένη μεταβλητή.....	50
7.3.3 Ανεξάρτητες μεταβλητές.....	51
7.3.4 Μεταβλητές ελέγχου.....	51
7.3.5 Υποθέσεις και περιορισμοί.....	53
7.4 Αποτελέσματα παλινδρόμησης.....	54
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα θεμελιώδες πρόβλημα που αντιμετωπίζουν πολλές κυβερνήσεις ανεπτυγμένων χωρών όπως η Ελλάδα είναι η φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή. Ιδιαίτερα για τη χώρα μας, η οποία αντιμετωπίζει μια εκτενή οικονομική κρίση, οι πολιτικές υιοθέτησης φορολογικής διαφυγής όπως και αποφυγής παρεμποδίζουν την προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης για δημοσιονομική εξυγίανση δημιουργώντας παράλληλα δυσκολίες στη συνοχή της κοινωνίας και στην απονομή δικαιοσύνης. Η φοροδιαφυγή αποτελεί ουσιαστικά μια μορφή κοινωνικής αδικίας. Το κρίσιμο ερώτημα που ανακύπτει στο σημείο αυτό σχετίζεται με το λόγο που ωθεί τις επιχειρήσεις στην υιοθέτηση επιθετικών πολιτικών φορολογικής ελάφρυνσης καθώς και το βαθμό στον οποίο το επιτυγχάνουν.

Η παροχή μιας ικανοποιητικής απάντησης στα παραπάνω ερωτήματα, καθώς και η ανάλυση της προσπάθειας καταστολής του φαινομένου με τις πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης αποτελούν το βασικό σκοπό δημιουργίας της παρούσας εργασίας. Αναλυτικά οι εποπτικές αρχές της κεφαλαιαγοράς, τα χρηματιστήρια και οι διεθνείς οργανισμοί θεωρούν ότι οι πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης αποτελούν πλέον τον καθοριστικό παράγοντα αντιμετώπισης αυτού του προβλήματος και το ουσιαστικό μέτρο αξιοπιστίας των χρηματιστηριακών αγορών αλλά και του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος. Η δομή λοιπόν της εργασίας απαρτίζεται από οκτώ κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο “Εισαγωγή” παρουσιάζεται ο βασικός λόγος εξέτασης της φοροαποφυγής με την εταιρική διακυβέρνηση. Ακολούθως στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο “Βιβλιογραφική επισκόπηση” παρουσιάζεται μια σύντομη ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιείται στο παρόν πόνημα. Το τρίτο κεφάλαιο με τίτλο “Βασικές φορολογικές έννοιες” αποσαφηνίζει ορισμένες θεμελιώδεις έννοιες για την πληρέστερη κατανόηση του θέματος που επρόκειτο να εξεταστεί. Το τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο “Φοροαποφυγή και φοροδιαφυγή” παρουσιάζει τις έννοιες, τους προσδιοριστικούς παράγοντες καθώς και τις επιδράσεις των εν λόγω μεγεθών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο με τίτλο “Φοροαποφυγή πολυεθνικών επιχειρήσεων” μελετώνται οι πρακτικές εξοικονόμησης φόρων ορισμένων επιχειρήσεων ενώ στο έκτο

κεφάλαιο “Μέθοδοι εκτίμησης φοροαποφυγής” παρουσιάζονται τα μέτρα αποφυγής των εταιρικών φόρων. Στο έβδομο κεφάλαιο “Σχεδιασμός και υλοποίηση της ερευνητικής μεθοδολογίας” πραγματοποιείται μια εμπειρική έρευνα χρησιμοποιώντας δεδομένα από τις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις 20 εισηγμένων εταιρειών στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο συζητούνται τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης και καταγράφονται ορισμένες προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Οι βασικότερες πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τη μελέτη της επιθετικής πολιτικής φορολογικής ελάφρυνσης, των καθοριστικών παραγόντων και των επιδράσεων της καθώς και τη σχέση της με την εταιρική διακυβέρνηση παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο καθώς και σε όλη την έκταση της διπλωματικής εργασίας με σχετικές ενδοκειμενικές βιβλιογραφικές αναφορές. Οι πολιτικές λοιπόν που υιοθετούν οι επιχειρήσεις για την αποφυγή των φορολογικών τους υποχρεώσεων καθώς και οι επιδράσεις αυτών των πολιτικών στο φορολογικό σύστημα μιας χώρας αποτελούν διαχρονικό αντικείμενο μελέτης και προβληματισμού για τους διαμορφωτές της φορολογικής πολιτικής σε διάφορες χώρες του κόσμου. Κάθε αναφορά στο ζήτημα της επιθετικής πολιτικής φορολογικής ελάφρυνσης και ειδικότερα, στον βαθμό άσκησης φορολογικής ελάφρυνσης αναλύεται από τον Lietz και το έργο του “Tax Avoidance vs. Tax Aggressiveness: A Unifying Conceptual Framework” (2012a).

Ο Lietz (2012a) αναπτύσσει και επεξηγεί ένα εννοιολογικό πλαίσιο, το οποίο επιδιώκει να προωθήσει μια κοινή αντίληψη σχετικά με τις κοινώς διερευνημένες ταξινομήσεις του εταιρικού φορολογικού σχεδιασμού (φορολογική ελάφρυνση, επιθετική φορολογική ελάφρυνση, φορολογικό καταφύγιο, φοροαποφυγή). Χαρακτηριστικό γνώρισμα των ταξινομήσεων του εταιρικού φορολογικού σχεδιασμού είναι οι μεμονωμένες ιδιότητες τους, οι οποίες συνήθως εκφράζουν διαφορετικά φορολογικά κίνητρα καθώς πρόκειται για ταξινομήσεις που πρέπει να θεωρηθούν σχεδόν ταυτόσημες για να δικαιολογηθεί η παράλληλη ύπαρξη τους (Lietz, 2012a). Ακολούθως, η Blouin (2014) σε έρευνα της για τον προσδιορισμό και τη μέτρηση της επιθετικότητας φορολογικού σχεδιασμού υποστηρίζει τον ορισμό που χρησιμοποιεί ο Slemrod (2004) για να περιγράψει την φορολογική αποφυγή και ο οποίος αναφέρεται σε οποιαδήποτε ενέργεια καταφυγής των επιχειρήσεων προκειμένου να μειωθούν οι φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Η Blouin (2014) με αφορμή την δήλωση του Slemrod (2004) ότι δηλαδή είναι αδύνατο να μετρηθεί η ποσότητα της νόμιμης φορολογικής αποφυγής που λαμβάνει χώρα σε μια επιχείρηση και τη δήλωση του Hanlon και Heitzman (2010) ότι ο καθορισμός του αν μια

επιχείρηση ασκεί φορολογική επιθετική πολιτική είναι ζήτημα προσωπικής άποψης, παρουσιάζει ένα πλαίσιο για το πώς οι επιχειρήσεις μπορούν να συλλαμβάνονται την επιθετική φοροαποφυγή καθώς και διάφορους τρόπους με τους οποίους μια επιχείρηση μπορεί να φορολογεί ή να φορολογείται. Ιδιαίτερης αναφοράς χρήζει η παράθεση των καθοριστικών παραγόντων της επιθετικής φοροαποφυγής των εταιρειών. Ειδικότερα, το διοικητικό στιλ, οι ιδιαιτερότητες και τα κίνητρα των μάναντζερ επηρεάζουν την επιθετική φοροαποφυγή αλλά και η εταιρική διακυβέρνηση, η δομή ιδιοκτησίας και ελέγχου των εταιρειών ασκεί σημαντική επιρροή στην εταιρική επιθετική φοροαποφυγή (Bertrand and Schoar, 2003; Martinez, 2017).

Εκτενή έρευνα για την εταιρική κοινωνική ευθύνη και την επιθετική φοροαποφυγή στο πλαίσιο της θεωρίας της νομιμότητας έχει πραγματοποιήσει και ο Lanis και Richardson με το έργο τους “Corporate social responsibility and tax aggressiveness: a test of legitimacy theory” (2013), οι οποίοι αρχικά συγκρίνουν τις γνωστοποιήσεις της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των φορολογικά επιθετικών εταιρειών με εκείνες των μη φορολογικά επιθετικών εταιρειών και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια σταθερά θετική και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της επιθετικής φοροαποφυγής και της γνωστοποίησης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, επιβεβαιώνοντας έτσι τη θεωρία της νομιμότητας στο πλαίσιο της επιθετικότητας των εταιρικών φόρων. Η μελέτη του Lanis και Richardson (2013) είναι μία από τις πρώτες που καταγράφει μια εμπειρική σχέση μεταξύ της επιθετικής φοροαποφυγής και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Ειδικότερα παρέχει μια εύλογη εξήγηση για το γιατί ορισμένες εταιρείες αποκαλύπτουν περισσότερες πληροφορίες στις ετήσιες εκθέσεις τους για την εταιρική κοινωνική ευθύνη από άλλες. Από την έρευνα λοιπόν του Lanis και Richardson (2013) η επιθετική φοροαποφυγή παρουσιάζεται ως ζήτημα δημόσιας ανησυχίας, ένα αποτέλεσμα της εταιρικής πολιτικής που συνδέεται άμεσα με τη γενική ευημερία της κοινωνίας. Το ζήτημα της επίδρασης των εταιρικών χαρακτηριστικών και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στην επιθετική φοροαποφυγή έχει μελετήσει και ο Harjoto και συν. (2017), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η επιθετική φοροαποφυγή είναι μια κοινωνικά ανεύθυνη και ανήθικη πράξη και αποδέχονται την άποψη του Lanis και Richardson (2013) ότι η αποκάλυψη ενός υψηλότερου δείκτη κοινωνικής εταιρικής ευθύνης μιας εταιρείας συνεπάγεται χαμηλότερο δείκτη επιθετικής φοροαποφυγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΒΑΣΙΚΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

3.1 Η έννοια και οι βασικές λειτουργίες των φόρων

Κάθε σύγχρονο κράτος εξυπηρετεί τους δημοσιονομικούς και κοινωνικοοικονομικούς σκοπούς του μέσω της φορολογίας. Η έννοια της φορολογίας αναφέρεται στην επιβολή υποχρεωτικών φόρων από το κράτος με σκοπό τη συγκέντρωση των απαιτούμενων πόρων που του χρειάζονται για την παροχή συγκεκριμένων αγαθών προς το κοινωνικό σύνολο (Γεωργακόπουλος, 2012). Οι φόροι, συνεπώς, ως μονομερείς χρηματικές παροχές των ιδιωτικών φορέων προς το δημόσιο, αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή δημοσίων εσόδων. Εκτός από την άντληση εσόδων, οι φόροι χρησιμοποιούνται από το κράτος και ως μέσα άσκησης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, καθώς προωθούν το στόχο της οικονομικής ανάπτυξης, την καταπολέμηση της ανεργίας και του πληθωρισμού και τη δίκαιη κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου (Καραγιώργος, 2014).

Η ταμειευτική, οικονομική και κοινωνική λειτουργία των φόρων ενισχύει την σημαντικότητα επιβολής της φορολογίας και παράλληλα την καθιστά ένα διαχρονικά ενδιαφέρον αντικείμενο μελέτης και θεμελιώδες στοιχείο διαμόρφωσης οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και άλλων δεδομένων. Ωστόσο ο αναγκαστικός χαρακτήρας των φόρων, ο οποίος δεν συνοδεύεται από κάποια αντιπαροχή, επιδρά στην οικονομική συμπεριφορά των φορολογούμενων, οι οποίοι δυσκολεύονται να τους αποδεχτούν. Οι αντιδράσεις των φορολογούμενων εκδηλώνονται με διάφορους τρόπους και έχουν ως στόχο την απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής του φόρου ή τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης, η οποία αν επιτευχθεί αφενός μεταβάλλει την κατανομή του φορολογικού βάρους και αφετέρου επιδρά παρεμποδιστικά στην επίτευξη άλλων στόχων οικονομικής πολιτικής (Τάτσος, 2012).

Οι τρόποι, ωστόσο, που μετέρχεται ο φορολογούμενος προκειμένου να επιτύχει τους προαναφερόμενους σκοπούς ποικίλλουν ανάλογα με τη συμπεριφορά που υιοθετείται κάθε φορά και το αποτέλεσμα που επιτυγχάνεται. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να τονιστεί ότι όσο

πιο δυσχερής είναι ο προσδιορισμός της φορολογικής βάσης σε μια φορολογική δικαιοδοσία, τόσο πιο δυσχερής καθίσταται η αποτελεσματική επιβολή των φόρων, δηλαδή οι πιθανότητες αποφυγής πληρωμής των φόρων από τους φορολογούμενους είναι μεγαλύτερες. Η οικονομική συμπεριφορά των φορολογούμενων στην επιβολή των φόρων εκδηλώνεται μεταξύ άλλων με τη φοροαποφυγή (tax avoidance) και τη φοροδιαφυγή (tax evasion), οι έννοιες των οποίων θα απασχολήσουν τον αναγνώστη στο εν λόγω πόνημα.

3.2 Οι γενικές αρχές της φορολογίας

Η οικονομική συμπεριφορά των ατόμων και η οικονομία γενικότερα επηρεάζονται άμεσα από τους φόρους. Συνεπακόλουθα, οι επιδράσεις των φόρων πρέπει να αποτελούν ουσιαστικό αντικείμενο μελέτης κατά τη διαδικασία σχεδιασμού του φορολογικού συστήματος, προκειμένου τα μέτρα που λαμβάνονται να μην βρίσκονται σε αντίθεση με τους γενικότερους στόχους της οικονομικής πολιτικής (Τάτσος, 2012). Οι φορείς άσκησης οικονομικής πολιτικής εξακολουθούν σήμερα να χρησιμοποιούν ως οδηγό για την επιβολή των φόρων τους κανόνες της φορολογίας (canons of taxation) που διατύπωσε ο Adam Smith στο έργο του “Ο Πλούτος των Εθνών”. Οι κανόνες (αρχές) της φορολογίας του Adam Smith αναφέρονται στα κριτήρια που πρέπει να ικανοποιούν οι φόροι που συνθέτουν το φορολογικό σύστημα και κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν παρακάτω (Γκίνιου, 2017).

Ο πρώτος κανόνας αναφέρεται στη φορολογική δικαιοσύνη και ισότητα. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο κανόνα, όλοι οι πολίτες της χώρας οφείλουν να συμμετέχουν στις κρατικές δαπάνες, ανάλογα με τις δυνατότητες τους. Η αρχή της φορολογικής δικαιοσύνης και ισότητας περιλαμβάνεται σήμερα στα Συντάγματα όλων των δημοκρατικών χωρών και συμβάλει στη διαμόρφωση ηθικού καθήκοντος όλων των πολιτών να εισφέρουν στις δαπάνες του κράτους (Αγαπητός, 2004β). Ο δεύτερος κανόνας φορολογίας είναι ο κανόνας της βεβαιότητας του φόρου σύμφωνα με τον οποίο ο φόρος πρέπει να χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της βεβαιότητας και όχι της αυθαιρεσίας. Ο χρόνος και ο τρόπος πληρωμής του φόρου, καθώς και το πληρωτέο ποσό του πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένα, έτσι ώστε ο φορολογούμενος να μην αφήνεται στη διάθεση του δημόσιου εισπράκτορα.

Ο τρίτος κανόνας αναφέρεται στην προσφορότητα ή καταλληλότητα του φόρου. Ο φόρος δηλαδή πρέπει να επιβάλλεται σε χρόνο και με τρόπο που να είναι οι πιο πρόσφοροι για το φορολογούμενο. Με άλλα λόγια ο φόρος οφείλει να είναι σχεδιασμένος, ώστε αφενός ο χρόνος κατά τον οποίο εισπράττεται να επιφέρει στους φορολογούμενους τις λιγότερο οικονομικές δυσκολίες και αφετέρου ο τρόπος κατά τον οποίο εισπράττεται να τους διευκολύνει όσο το δυνατόν περισσότερο (Φινοκαλιώτης, 2014). Ο τέταρτος και τελευταίος κανόνας είναι ο κανόνας της οικονομικότητας του φόρου σύμφωνα με τον οποίο ο φόρος πρέπει να επιβάλλεται σύμφωνα με την οικονομική αρχή, δηλαδή με τέτοιο τρόπο ώστε η διαφορά ανάμεσα στο φόρο που καταβάλλουν οι πολίτες και στο ποσό που εισπράττει το δημόσιο να είναι η μικρότερη δυνατή.

3.3 Το φορολογικό σύστημα

Στο παρελθόν ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν τους οικονομολόγους ήταν το εάν το κράτος θα έπρεπε να επιβάλλει έναν μόνο φόρο ή αν θα απαιτούνταν η θέσπιση περισσότερων του ενός φόρων. Πλέον δεν τίθεται τέτοιο δίλημμα, δεδομένου ότι οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες είναι πολύ πιο σύνθετες, και η σύγχρονη αποστολή του φόρου έχει διευρυνθεί. Η επιβολή λοιπόν πολλών και διαφορετικών φόρων, οι οποίοι διαφέρουν ως προς το αντικείμενο, τις κατηγορίες των φορολογούμενων που επιβαρύνουν, τις οικονομικές επιπτώσεις, τα έσοδα και τον τρόπο διαχείρισης κατέστη αναγκαία.

Η σύνθεση των επιμέρους φόρων που επιβάλλονται σε ένα κράτος, αποτελεί το φορολογικό σύστημα. Η διαδικασία επιλογής των φόρων που θα επιβληθούν και η ένταση επιβολής τους, θα πρέπει να υπηρετούν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές. Ταυτόχρονα θα πρέπει να εξυπηρετείται ο δημοσιονομικός σκοπός των φόρων και να ελαχιστοποιούνται οι δυσμενείς επιδράσεις τους στη συμπεριφορά των ιδιωτών. Δεδομένου ότι οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες διαφέρουν από χώρα σε χώρα, κάθε κράτος διαμορφώνει το φορολογικό του σύστημα ανάλογα με τις προτεραιότητες και τους στόχους του.

3.3.1 Τα κριτήρια αξιολόγησης του φορολογικού συστήματος

Παράλληλα, άξια αναφοράς είναι τα επιθυμητά χαρακτηριστικά κάθε φορολογικού συστήματος, όπως αυτά επισημαίνονται από το Stiglitz (1992). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον τελευταίο, είναι ευρέως αποδεκτό ότι ένα “καλό” φορολογικό σύστημα έχει τις ακόλουθες ιδιότητες. Αρχικά, το φορολογικό σύστημα οφείλει να χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της οικονομικής αποτελεσματικότητας, δηλαδή δεν πρέπει να παρεμβαίνει στην αποτελεσματική κατανομή πόρων. Επιπλέον πρέπει να είναι εύκολο και σχετικά μη δαπανηρό αναφορικά με τη διοικητική του διαχείριση δηλαδή να χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της διαχειριστικής απλότητας όπως και της ευκαμψίας.

Το φορολογικό σύστημα πρέπει επίσης να είναι σε θέση να προσαρμόζεται με ευκολία, και μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις αυτόματα, στις μεταβολές των οικονομικών περιστάσεων (Stiglitz, 1992). Επιπρόσθετα το φορολογικό σύστημα επιβάλλεται να είναι σχεδιασμένο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι φορολογούμενοι να μπορούν να εξακριβώνουν τι πληρώνουν και το πολιτικό σύστημα, με τη σειρά του, να δύναται να αντανακλά ακριβέστερα τις προτιμήσεις των φορολογουμένων. Με λίγα λόγια να το χαρακτηρίζει η πολιτική υπευθυνότητα καθώς και η δικαιοσύνη. Το φορολογικό σύστημα δηλαδή οφείλει να είναι δίκαιο όσον αφορά στη συγκριτική αντιμετώπιση των φορολογουμένων.

3.3.2 Άριστο επίπεδο φορολογίας

Στις περισσότερες χώρες τα φορολογικά συστήματα δέχονται επικρίσεις και αποδοκιμασίες με το επιχείρημα ότι είναι αναποτελεσματικά, άδικα και ιδιαίτερα πολύπλοκα. Ωστόσο και οι εναλλακτικές προτάσεις που παρουσιάζονται από αυτούς τους επικριτές, μπορούν να τυγχάνουν ανάλογης κριτικής κατά κανόνα για τους ίδιους λόγους. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα αν υφίσταται άριστη φορολογία. Η άριστη φορολογία είναι μια καθαρά δεοντολογική θεωρία, η οποία αγνοεί τους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς καθώς ένας άριστος φόρος μπορεί εύκολα να καταστραφεί από τους πολιτικούς ή να έχει υπερβολικά

υψηλό διαχειριστικό κόστος. Επιπλέον, η θεωρία της άριστης φορολογίας επισημαίνει ότι η έννοια της οριζόντιας ισότητας είναι δύσκολο να αποκτήσει λειτουργικό περιεχόμενο αφού η πρώτη εστιάζεται στα αποτελέσματα παρά στις διαδικασίες.

Στο πλαίσιο της θεωρίας της άριστης φορολογίας, ο δίκαιος φόρος είναι εκείνος που εγγυάται μια κοινωνικά επιθυμητή διανομή του φορολογικού βάρους ενώ αποτελεσματικός φόρος είναι εκείνος που συνεπάγεται μικρό υπερβάλλον βάρος (Rosen and Gayer, 2009). Η άριστη φορολογική δομή είναι εκείνη που μεγιστοποιεί την κοινωνική ευημερία, όπου η επιλογή μεταξύ δικαιοσύνης και αποτελεσματικότητας αντανακλά με τον καλύτερο τρόπο τη στάση της κοινωνίας έναντι αυτών των ανταγωνιστικών στόχων. Σε μία πιο καθημερινή αντίληψη, δίκαιος φόρος θεωρείται εκείνος που επιβάλλει ίσα βάρη στα άτομα που έχουν την ίδια φοροδοτική ικανότητα ενώ αποτελεσματικό θεωρείται το φορολογικό σύστημα που συνεπάγεται χαμηλά διοικητικά κόστη και χαμηλές δαπάνες συμμόρφωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

4.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Ο Modigliani και Miller (1958), απέδειξαν ότι μέσα σε μια οικονομία απαλλαγμένη από κρατικούς φόρους και κόστη συναλλαγής, με συμμετρική πληροφόρηση της αγοράς προς όλες τις επιχειρήσεις δεν υπάρχει μεταβολή στην αξία της επιχειρηματικής οντότητας, είτε χρηματοδοτήσει τη δραστηριότητα της από τα ίδια κεφάλαια, είτε μέσω ξένων κεφαλαίων. Το θεώρημα που ανέπτυξαν οι παραπάνω, αν και βασίζεται σε ουτοπικές υποθέσεις, απλοποιεί τον τρόπο χρηματοδότησης της επιχείρησης και κατ' επέκταση περιορίζει την εμφάνιση παράνομων ή και νόμιμων ενεργειών που αποσκοπούν στον περιορισμό των φορολογικών υποχρεώσεων.

Στην πραγματικότητα όμως, αν και η επιβολή φόρων προκαλεί στρεβλώσεις στην οικονομική δραστηριότητα εμποδίζοντας έτσι τις οικονομικές μονάδες να λειτουργούν με την αποτελεσματικότητα του Pareto, η επιβολή της είναι σημαντική για τη χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών, την ενίσχυση ή σταθεροποίηση της οικονομικής ανάπτυξης και τη συμβολή στην ανακατανομή του πλούτου (Rosen and Gayer, 2009; Γεωργακόπουλος, 2012). Η αντίδραση των φορολογούμενων ως προς τη φορολογία και τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος εκδηλώνεται και με τη φοροαποφυγή, ένα φαινόμενο το οποίο εμφανίστηκε στην Ελλάδα από την αρχαιότητα.

Ειδικότερα, στην αρχαία Ελλάδα εμφανίστηκαν πρόωροι φορολογικοί παράδεισοι, όταν τα νησιά του Αιγαίου χρησιμοποιήθηκαν από τους θαλάσσιους εμπόρους ως αποθήκες για να τοποθετήσουν τα ξένα εμπορεύματά τους, ώστε να αποφύγουν την καταβολή του φόρου 2% που επέβαλαν οι Αθηναίοι στα εισαγόμενα αγαθά (Ober, 2015). Η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή αποτελούν δύο πολύ σημαντικά προβλήματα του δημοσίου τομέα στην ελληνική αλλά και παγκόσμια οικονομία. Η έκταση μάλιστα και το μέγεθος τους ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια έχει ξεπεράσει κατά πολύ το επίπεδο χωρών με αντίστοιχη παραγωγική δομή και ιδιαιτερότητες στην οικονομία τους (Καλυβιανάκης κ.ά. 1993).

Για τη μετέπειτα φορολογική έρευνα κρίνεται σκόπιμη η παρουσίαση ορισμένων θεμελιωδών εννοιών που περιγράφουν την ποικίλη φορολογική συμπεριφορά των φορολογούμενων όπως είναι η φοροδιαφυγή (tax evasion), η φοροαποφυγή (tax avoidance), η επιθετική φορολογική ελάφρυνση (tax aggressiveness), το φορολογικό καταφύγιο (tax shelter), ο φορολογικός παράδεισος (tax heaven) κτλ. (Hanlon and Heitzman, 2010). Από την πρόσφατη βιβλιογραφική ανασκόπηση πληθώρας ερευνητικών άρθρων συμπεραίνεται ότι, οι φόροι αποτελούν κίνητρο για πολλές εταιρικές αποφάσεις (Lanis and Richardson, 2011; Hanlon and Slemrod, 2009; Landolf, 2006).

4.1.1 Η έννοια της φοροδιαφυγής (tax evasion)

Αν και η φοροδιαφυγή ως έννοια είναι γνωστή, ο ακριβής ορισμός της δεν είναι εύκολος (Annuar et al, 2014). Οι παράγοντες μάλιστα που καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη τη διατύπωση ενός ενιαίου και γενικά αποδεκτού ορισμού της φοροδιαφυγής είναι ο μεγάλος αριθμός των φόρων και οι ιδιαιτερότητες τους όσον αφορά τις δυνατότητες που παρέχουν για ενέργειες φοροδιαφυγής. Το γεγονός ότι οι δυνατότητες και οι μέθοδοι φοροδιαφυγής των φόρων εκδηλώνονται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε επαγγελματική ομάδα και ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε φορολογούμενου, ενισχύει το βαθμό δυσκολίας διατύπωσης του παραπάνω ορισμού. Το ζήτημα της μεγάλης ποικιλίας φόρων που καλούνται να πληρώνουν οι επιχειρήσεις, έχει απασχολήσει τόσο τους διαμορφωτές πολιτικής, όσο και τους ακαδημαϊκούς, οι οποίοι όπως θα αναλυθεί παρακάτω, εξετάζουν τους προσδιοριστικούς παράγοντες της επιθετικής φορολογικής αποφυγής (Zeng, 2016).

Αναφορικά με την έννοια της φοροδιαφυγής, ο Slemrod και Yitzhaki (2002) κάνουν νύξη στον αμερικανό νομικό Oliver Wendell Holmes Jr, ο οποίος υποστηρίζει πως όταν ο νόμος θέτει ένα όριο υπάρχουν δύο περιπτώσεις για τη μη εκπλήρωση των φορολογικών υποχρεώσεων. Στην πρώτη περίπτωση, το υποκείμενο του φόρου δύναται να κινηθεί εντός του ορίου με συνέπεια να επωφεληθεί τα μέγιστα οφέλη στο πλαίσιο του νομικά επιτρεπτού (αποφυγή). Στη δεύτερη περίπτωση το υποκείμενο μπορεί να κινηθεί εκτός του ορίου με αποτέλεσμα τη μη υπακοή στο νόμο (διαφυγή). Το διακριτικό δηλαδή χαρακτηριστικό της

φοροδιαφυγής είναι η παρανομία. Οι παραπάνω μάλιστα ορίζουν ως φοροδιαφυγή την απόκρυψη φορολογητέας ύλης, με σκοπό την καταστρατήγηση του νόμου και την αποφυγή καταβολής του φόρου.

Ωστόσο ο Kay (1980) προσφέρει ένα διαφορετικό ζεύγος ορισμών για τη φοροδιαφυγή και τη φοροαποφυγή που είναι το ακόλουθο. Η φοροδιαφυγή σχετίζεται με την απόκρυψη ή τη διαστρέβλωση της φύσης μιας συναλλαγής σε αντίθεση με την φοροαποφυγή, η οποία όταν λαμβάνει χώρα, τα γεγονότα της συναλλαγής γίνονται αποδεκτά, αλλά έχουν προγραμματιστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε η προκύπτουσα φορολογική μεταχείριση να διαφέρει από εκείνη που προβλέπει η σχετική νομοθεσία. Σύμφωνα με τον Hindriks και Myles (2005), η φοροδιαφυγή διακρίνεται από τη φοροαποφυγή καθώς η πρώτη αναφέρεται στην αδυναμία δήλωσης της φορολογητέας δραστηριότητας ενώ η δεύτερη στην αναδιοργάνωση της οικονομικής δραστηριότητας με σκοπό τη μείωση φόρου.

Συνοψίζοντας την παραπάνω θέση, η φοροδιαφυγή αποτελεί καταστρατήγηση του πνεύματος και του γράμματος του νόμου σε αντίθεση με τη φοροαποφυγή, η οποία συνεπάγεται καταστρατήγηση μόνο του πνεύματος του νόμου. Προς ενίσχυση της προηγούμενης πρότασης, ο Lietz (2013a) επισημαίνει ότι η φοροδιαφυγή για να διαφέρει από την παράνομη επιθετική φορολογική αποφυγή απαιτεί περαιτέρω μια καταφατική ενέργεια που συνιστά την απόπειρα φοροδιαφυγής. Με άλλα λόγια, η φοροδιαφυγή διαπράττεται εκούσια με βασική πρόθεση να εξαπατήσει και παρά τις δυσκολίες εντοπισμού της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ νόμιμων και παράνομων ενεργειών, το εννοιολογικό πλαίσιο που χρησιμοποιεί ο Lietz (2013a) απαιτεί τα παραπάνω πρόσθετα κριτήρια για τον ορισμό της φοροδιαφυγής.

4.1.2 Η έννοια της φοροαποφυγής (tax avoidance)

Ειδικότερα, οι διοικητικές αποφάσεις που αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση των εταιρικών φόρων μέσω επιθετικών φορολογικών δραστηριοτήτων, καθίστανται όλο και συχνότερο χαρακτηριστικό του εταιρικού τοπίου σε όλο τον κόσμο (Lanis and Richardson, 2011). Η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή αποτελούν τις δύο πιο διακριτές μορφές

φορολογικής μη συμμόρφωσης. Αρχικά ο Guenther και συν. (2013) επισημαίνουν ότι ο όρος της φοροαποφυγής αναφέρεται σε ήπιες ενέργειες περιορισμού των φορολογικών υποχρεώσεων, οι οποίες είναι νομότυπες και δεν υπόκεινται σε φορολογικούς ελέγχους. Αντιστοίχως, η Rego και Wilson (2012) θεωρούν ότι εκτός από την απάτη οποιαδήποτε άλλη μέθοδος φορολογικού σχεδιασμού, που αποσκοπεί στη μείωση των εισοδημάτων και των φορολογικών επιβαρύνσεων με νόμιμους τρόπους και διαδικασίες, αποτελεί φαινόμενο φοροαποφυγής.

Ο Hanlon και Heitzman (2010) ορίζουν ως φοροαποφυγή τη μείωση των εταιρικών φόρων και δεν περιορίζονται απλώς στον ορισμό των Dyreng και συν. (2008) σύμφωνα με τους οποίους η φοροαποφυγή αντικατοπτρίζει όλες τις συναλλαγές που έχουν οποιαδήποτε επίδραση στη φορολογική υποχρέωση της εταιρείας. Αναλυτικά, ο Dyreng και συν. (2008) χρησιμοποιούν τον όρο της φοροαποφυγής αντί της φοροδιαφυγής, του φορολογικού καταφυγίου ή της επιθετικής φορολογικής αποφυγής επειδή με τα αποτελέσματα της έρευνας τους επιδιώκουν να υπονοήσουν την δυνατότητα των επιχειρήσεων στην αποφυγή πληρωμής φόρων με όλα τα μέσα ενώ αποφεύγουν να υπονοήσουν την παράνομη φύση αυτής της δυνατότητας.

Ειδικότερα, ο Dyreng και συν. (2008) δεν κάνουν διάκριση μεταξύ νόμιμων και παράνομων δραστηριοτήτων και χρησιμοποιούν μέτρα προκειμένου να προσδιορίσουν δραστηριότητες, οι οποίες αντικατοπτρίζουν φορολογικές ελαφρύνσεις, που είτε συμμορφώνονται πλήρως με το νόμο είτε προκύπτουν από τις ερμηνείες της γκρίζας περιοχής του νόμου. Με λίγα λόγια η φοροαποφυγή είναι η δυνατότητα που έχουν οι επιχειρήσεις να πληρώνουν χαμηλό ποσό φόρου ανά δολάριο στα δημοσιευμένα προ φόρων λογιστικά εισοδήματα για μεγάλες χρονικές περιόδους (Dyreng et al, 2008). Ο Hanlon και Heitzman (2010) εισάγουν έναν ευρύτερο ορισμό για τη φοροαποφυγή, ως το σύνολο δηλαδή ενεργειών που μειώνουν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή της εταιρείας για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Οι προαναφερθέντες ερευνητές παρουσιάζουν τη φοροαποφυγή ως μια συνεχή στρατηγική φορολογικού σχεδιασμού όπου στο ένα άκρο είναι οι νόμιμες στρατηγικές φορολογικού σχεδιασμού που οδηγούν σε μείωση των χαμηλότερων φόρων και στο άλλο άκρο είναι οι παράνομες στρατηγικές φορολογικού σχεδιασμού που οδηγούν σε υψηλή μείωση των φόρων, όπως η φοροδιαφυγή, η μη συμμόρφωση και η επιθετική πολιτική

φορολογικής ελάφρυνσης. Έτσι, μια στρατηγική φορολογικού σχεδιασμού μπορεί να είναι οπουδήποτε μεταξύ των δύο άκρων, ανάλογα με το ποσό της μείωσης της φορολογικής υποχρέωσης. Ωστόσο, όπως και στη τέχνη, ο βαθμός επιθετικότητας (ομορφιάς) είναι υποκειμενικός, δηλαδή οι άνθρωποι λόγω των διαφορετικών χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν, τείνουν να έχουν συχνά διαφορετικές απόψεις σχετικά με την επιθετικότητα μιας συναλλαγής (Hanlon and Heitzman, 2010).

Η Blouin (2014) εξετάζει διάφορα μέσα με τα οποία μια επιχείρηση μπορεί να πραγματοποιεί το φορολογικό της σχεδιασμό ή να ασκεί επιθετική φορολογική πολιτική. Ειδικότερα, προτείνει στις επιχειρήσεις να επωφεληθούν από τους κανόνες που έχουν γραφτεί και από τη διαφοροποίηση των ορισμών του φορολογητέου εισοδήματος ή του χρέους έναντι ιδίων κεφαλαίων, υπό διαφορετικά φορολογικά καθεστάτα. Ειδικότερα αναφέρει ότι κατά την πραγματοποίηση μιας συναλλαγής, οι επιχειρήσεις μπορούν να βεβαιωθούν ότι εκμεταλλεύονται κάθε ευκαιρία για ελαχιστοποίηση των φόρων και στις περιπτώσεις που λειτουργούν σε καθεστάτα όπου ο φορολογικός νόμος είναι αβέβαιος ή ανοιχτός σε ερμηνεία, δύνανται να ακολουθήσουν την ευνοϊκότερη φορολογική θέση. Τέλος, η Blouin (2014) προτείνει τις επιχειρήσεις να καταφεύγουν σε διαρθρωμένες συναλλαγές (structure transactions) όπου όλη η καθαρή παρούσα αξία οφείλεται σε φορολογικές αποταμιεύσεις.

4.1.2.1 Η φοροαποφυγή ως καταχρηστικό μέσο ελαχιστοποίησης της φορολογικής επιβάρυνσης

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, δεν υπάρχουν σαφείς και καθολικά αποδεκτοί ορισμοί για τη φοροδιαφυγή και τη φοροαποφυγή καθώς οι όροι αυτοί ερμηνεύονται με ποικίλους τρόπους (Hanlon και Heitzman, 2010). Στην πραγματικότητα, οι όροι που χρησιμοποιούνται ευρέως στην πρόσφατη βιβλιογραφία είναι η φοροδιαφυγή, η φοροαποφυγή, η επιθετική φορολογική ελάφρυνση, ο φορολογικός σχεδιασμός και ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός (Martinez, 2017). Η έννοια της φοροαποφυγής και ειδικότερα της καταχρηστικής/επιθετικής φορολογικής αποφυγής (tax aggressiveness) ως αντίδραση των φορολογούμενων στην επιβολή φόρων από το κράτος, αποτελεί ένα σημαντικό θέμα, το οποίο έχει εξεταστεί από

διάφορους ερευνητές (Dunbar et al, 2010). Πιο διεξοδικά, όπως αναφέρεται από τους ίδιους, η έλλειψη ενός αποδεκτού ορισμού δεν πρέπει να παρεμποδίζει την έρευνα για το συγκεκριμένο θέμα αλλά το αντίθετο, όσο πιο καλή έρευνα διεξάγεται, τόσο πιθανότερο είναι να λάβει χώρα ένας αποδεκτός ορισμός.

Ο Andreoni και συν. (1998) παρατηρούν ότι από άποψη εθνικής πολιτικής, το ζήτημα της επιθετικής φορολογικής αποφυγής είναι “ένα πρόβλημα τόσο παλιό όσο οι ίδιοι οι φόροι και επομένως έχει μεγάλη σημασία για όλες τις χώρες παγκοσμίως”. Ένας ορισμός της επιθετικής φορολογικής αποφυγής δίνεται από τον Slemrod (2004) καθώς και από τον Slemrod και Yitzhaki (2002), σύμφωνα με τους οποίους η επιθετική φορολογική αναφορά (aggressive tax reporting) περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συναλλαγών που έχουν ως πρωταρχικό στόχο τη μείωση της φορολογικής υποχρέωσης. Γενικά, όπως αναφέρεται από τους παραπάνω, πρόκειται για ένα υποσύνολο δραστηριοτήτων φοροαποφυγής οι οποίες λόγω της επιθετικότητας τους ασκούν πίεση στους φορολογικούς νόμους. Αναφορικά με τον Guenther και συν. (2013) η επιθετική φορολογική αποφυγή, όπως υποδηλώνει και η ονομασία της, αφορά επιθετικές ενέργειες, οι οποίες δεν είναι νομότυπες και υπόκεινται σε φορολογικούς ελέγχους που είναι πολύ πιθανό να επιφέρουν πρόστιμα, επιβολή επιπλέον φόρων καθώς και άλλες κυρώσεις.

Η European Commission (2012) σύμφωνα με τη δημοσίευση της στο Official Journal Of the European Union, ορίζει ως επιθετική φορολογική αποφυγή την αξιοποίηση των τεχνικών χαρακτηριστικών ενός φορολογικού συστήματος ή των αναντιστοιχιών μεταξύ δύο ή και περισσότερων φορολογικών συστημάτων με σκοπό τη μείωση της φορολογικής υποχρέωσης. Η Desai και Dharmapala (2006) αποδεικνύουν επίσης ότι η ανάλυση μιας απόφασης επιθετικής φορολογικής αποφυγής είναι ενσωματωμένη σε ένα πλαίσιο οργανισμού, στο οποίο οι διαχειριστές μπορούν να απολαμβάνουν ιδιωτικά οφέλη από τον έλεγχο, σε βάρος άλλων μετόχων. Εναλλακτικά, ο Frischmann και συν. (2008) ορίζουν την επιθετική φορολογική αποφυγή ως μια πράξη "εμπλοκής σε σημαντικές φορολογικές θέσεις με σχετικά αδύναμα υποστηρικτικά γεγονότα." Συμπληρωματικά ο Lisowsky και συν. (2010) αντιλαμβάνονται την επιθετική φορολογική αποφυγή ως δράσεις κοντά στο τέλος μιας συνέχειας δραστηριοτήτων φοροαποφυγής που κυμαίνονται από το νόμιμο φορολογικό σχεδιασμό έως τις επενδύσεις σε καταχρηστικά φορολογικά καταφύγια.

Αντιστοίχως, ο Chen και συν. (2010) ορίζουν την επιθετική φορολογική αποφυγή ως

καθοδική διαχείριση του φορολογητέου εισοδήματος μέσω δραστηριοτήτων φορολογικού σχεδιασμού και επισημαίνουν ότι ο όρος της επιθετικής φορολογικής αποφυγής μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά με την φοροαποφυγή και τη φορολογική διαχείριση. Ο Frank και συν. (2009) αναφέρουν ότι η επιθετική φορολογική αποφυγή αποτελείται από ενέργειες που μειώνουν το φορολογητέο εισόδημα, οι οποίες μπορεί να χαρακτηρίζονται, είτε νομότυπες, σε μια λιγότερο επιθετική πολιτική, είτε παράνομες, σε μια περισσότερο επιθετική πολιτική, είτε κάπου ενδιάμεσα. Ο Lanis και Richardson (2011) χαρακτηριστικά επισημαίνουν ότι με βάση πρόσφατα στοιχεία, η άσκηση επιθετικών φορολογικών πολιτικών από την διοίκηση των επιχειρήσεων με σκοπό την ελαχιστοποίηση της καταβολής του φόρου, χαρακτηρίζει ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων σε παγκόσμια κλίμακα.

4.2 Το πλαίσιο του φορολογικού σχεδιασμού

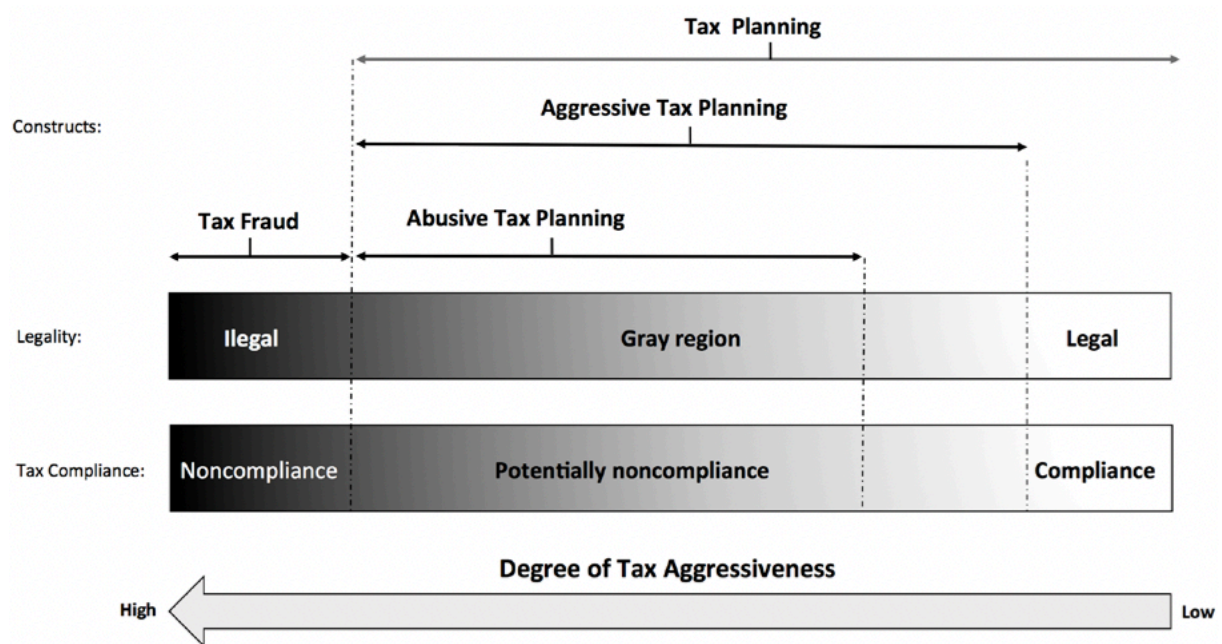
Η συμβολή του Lietz (2013a) είναι καθοριστική στη μελέτη και ανάλυση του φαινομένου της επιθετικής φορολογικής αποφυγής καθώς απεικόνισε σε διαγραμματική μορφή τα επίπεδα του φορολογικού σχεδιασμού καθώς και το βαθμό της επιθετικής φορολογικής ελάφρυνσης. Ο Lietz (2013a) βασιζόμενος στο θεμελιώδες πλαίσιο του Scholes και Wolfson (1992) για τον παγκόσμιο αποτελεσματικό φορολογικό σχεδιασμό, υποστηρίζει στην έρευνα του ότι ο φορολογικός σχεδιασμός συνίσταται από τη φορολογική θέση όλων των μερών (all parties), όλων των φόρων (all taxes) καθώς και από τη συνάφεια όλων των δαπανών (all costs). Ειδικότερα, η επιθετική φορολογική ελάφρυνση ορίζεται ως η μείωση των φόρων μιας επιχείρησης με οποιονδήποτε τρόπο.

Η μείωση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη διενέργεια τόσο παράνομων όσο και νόμιμων δραστηριοτήτων, συνεπώς η κατασκευή της φοροαποφυγής μπορεί να περιλαμβάνει επιθετικούς και αποτρεπτικούς τύπους φορολογικού σχεδιασμού. Χαρακτηριστικά, ο Lietz (2013a) επισημαίνει ότι η φοροαποφυγή (tax sheltering) περιλαμβάνει ρητές ενέργειες φορολογικού σχεδιασμού και δεν αντικατοπτρίζει αναγκαστικά την επιθετική φορολογική αποφυγή ενώ η φοροδιαφυγή (tax evasion) είναι παράνομη απόπειρα αποφυγής πληρωμής των φορολογικών υποχρεώσεων. Τέλος, η φοροαποφυγή (tax avoidance) μπορεί να συνιστά

φοροδιαφυγή εάν είναι παράνομη και διεξάγεται με την πρόθεση να εξαπατήσει. Ο Lietz (2013a) ορίζει την επιθετική φορολογική αποφυγή ως μια διαδικασία που αφορά φορολογικό σκοπό, ο οποίος έχει πιθανότητα πάνω από 50% να γίνει αντικείμενο ελέγχου από τις αρμόδιες ελεγκτικές-λογιστικές αρχές.

Για να επεξηγηθούν οι ταξινομήσεις του φορολογικού σχεδιασμού και ο βαθμός της επιθετικής φορολογικής αποφυγής προτείνεται το Διάγραμμα 1.1, το οποίο είναι εμπνευσμένο από τον Lietz (2013a), αλλά με εννοιολογικές προσαρμογές.

Διάγραμμα 1.1: Φορολογικός Σχεδιασμός και Βαθμός Επιθετικής Φορολογικής Αποφυγής

Πηγή: Lietz, G. (2013a, b). Tax Avoidance vs. Tax Aggressiveness: A Unifying Conceptual Framework. Working Paper, University of Münster, Institute of Accounting and Taxation

Καταληκτικά, ο Lanis και Richardson (2011) επισημαίνουν ότι η διοίκηση τείνει να ασκεί επιθετική φορολογική αποφυγή, δηλαδή δραστηριότητες φορολογικού σχεδιασμού που

σχετίζονται με τη μείωση του πραγματικού φόρου, επειδή η διοίκηση ως διαχειριστής της επιχείρησης σκοπεύει να μεγιστοποιήσει το ενδιαφέρον του ιδιοκτήτη ή μετόχου όσον αφορά τη χρηματοδότηση, προκειμένου να αυξήσει το μπόνους. Από κοινωνική άποψη, η επιθετική φορολογική αποφυγή που εκτελείται από μια επιχείρηση είναι πολύ επιζήμια για το κράτος, ειδικά για το κοινωνικό σύνολο. Αυτό συμβαίνει επειδή ο φόρος είναι ένα στοιχείο των κρατικών εσόδων που χρησιμοποιείται για την ευημερία των ανθρώπων. Όσο μεγαλύτερη είναι η επιθετική φορολογική αποφυγή από μια εταιρεία, τόσο χαμηλότερα είναι τα κρατικά έσοδα. Με βάση τα παραπάνω, η επιθετική φορολογική αποφυγή θεωρείται από τον Lanis και Richardson (2011) μια κοινωνικά ανεύθυνα και ανήθικη πράξη.

Με βάση την εννοιολογική προσέγγιση που προηγήθηκε, υιοθετούμε τον όρο φοροαποφυγή διασταλτικά του όρου φοροδιαφυγή ώστε να συμπεριληφθούν όλες οι δραστηριότητες που αποσκοπούν στη μείωση, με οποιονδήποτε τρόπο, της φορολογικής επιβάρυνσης και των ρητών φόρων. Με αυτόν τον τρόπο δηλαδή επιδιώκουμε να συμπεριληφθεί στον όρο φοροαποφυγή, η φορολογική συμπεριφορά των οικονομικών μονάδων να πληρώνουν λιγότερους φόρους καθώς και όλες οι δραστηριότητες φορολογικής μη συμμόρφωσης. Θεωρούμε ότι επιχειρώντας αυτή την προσέγγιση, ο τρόπος αντιμετώπισης των διερευνητικών ερωτημάτων θα είναι περισσότερο απλοποιημένος και ταυτόχρονα αποτελεσματικός.

4.3 Οι πρακτικές καταχρηστικής φοροαποφυγής

Οι πρακτικές της επιθετικής φορολογικής αποφυγής αναφέρονται σε τεχνητές συναλλαγές και μεταβιβάσεις προς πρόσωπα που εδρεύουν σε φορολογικά μη συνεργάσιμα κράτη ή σε κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς καθώς και σε χρηματοδότηση μέσω δανειακών αντί ιδίων κεφαλαίων με σκοπό την έκπτωση των τόκων. Επιπρόσθετα η πραγματοποίηση συναλλαγών ανάμεσα σε συνδεδεμένες επιχειρήσεις με όρους διαφορετικούς από τους συνήθεις που επικρατούν στην ελεύθερη αγορά αποτελεί χαρακτηριστική ενέργεια επιθετικής φορολογικής αποφυγής όπως και η μεταφορά περιουσιακών στοιχείων σε θυγατρικές που ιδρύθηκαν στα προαναφερόμενα κράτη. Επίσης η μεταφορά της φορολογικής κατοικίας σε

αυτά τα κράτη και η απόκτηση από εξωχώριες εταιρείες, ακίνητης περιουσίας εντός της Ελλάδας αποτελούν χαρακτηριστικές πρακτικές υιοθέτησης επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής (OECD, 2013).

Ο όρος της διάβρωσης της φορολογικής βάσης και της μεταφοράς κερδών (Base erosion and profit shifting) (OECD, 2013) αναφέρεται στη μετακίνηση κερδών στις δικαιοδοσίες εκείνες στις οποίες οι φορολογικοί συντελεστές είναι χαμηλότεροι και, αντίστοιχα, στη μετακίνηση δαπανών σε δικαιοδοσίες όπου οι φορολογικοί συντελεστές είναι υψηλότεροι. Η μεταφορά ζημιών και οι φορολογικές πιστώσεις είναι ορισμένοι από τους ειδικούς σχεδιασμούς που στοχεύουν στην εκμετάλλευση ευνοϊκών διατάξεων της φορολογίας. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (Organisation for Economic Co-operation and Development), ο όρος BEPS αναφέρεται σε στρατηγικές φορολογικού σχεδιασμού που υιοθετούν τα υποκείμενα του φόρου προκειμένου να εξαλείψουν τα προς φορολόγηση κέρδη τους από την αξιοποίηση κενών και αναντιστοιχιών των φορολογικών διατάξεων.

Σύμφωνα με το προηγούμενο, το Σχέδιο Δράσης του ΟΟΣΑ περιγράφει την ανάγκη οι εθνικές και διεθνείς φορολογικές διατάξεις να υποστούν τροποποιήσεις, ώστε η κατανομή του φορολογητέου εισοδήματος να συνδεθεί με τη δραστηριότητα από την οποία αυτό προήλθε. Το συγκεκριμένο φαινόμενο παρατηρείται κυρίως σε πολυεθνικές εταιρείες, οι οποίες αποφεύγουν να συσχετίζουν το εισόδημα με την πηγή από την οποία αυτό προήλθε και το εκτρέπουν σε χώρες με προνομιακό φορολογικό καθεστώς (OECD, 2013). Αναφορικά με τη διάβρωση της φορολογικής βάσης, η Δράση 13 του ΟΟΣΑ, η οποία αναφέρεται στην εφαρμογή κανόνων τεκμηρίωσης των ενδοομιλικών συναλλαγών, προτείνει ένα σύνολο από πρότυπα για την παροχή πληροφοριών σχετικά με τους πολυεθνικούς ομίλους εταιρειών, όπου συμπεριλαμβάνεται ο βασικός φάκελος τεκμηρίωσης, ο τοπικός φάκελος τεκμηρίωσης και η έκθεση κάθε χώρας (OECD, 2015b).

Οι ΣΑΔΦ (Συμβάσεις Αποφυγής Διπλής Φορολόγησης) αποτελούν συμφωνίες μεταξύ δύο κρατών και αποσκοπούν στον περιορισμό των επιδράσεων που επιφέρουν οι φόροι σε φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία αποκτούν εισοδήματα σε μία εκ των δύο χωρών ή και στις δύο αυτές χώρες. Όταν υφίστανται ΣΑΔΦ, το εισόδημα που αποκτάται σε μια χώρα φορολογείται σε αυτή ενώ στην αντίθετη περίπτωση φορολογείται και στις δύο χώρες (Δουβής, 2008). Η αξιολόγηση και η τελική επιλογή της δικαιοδοσίας, η οποία θα ικανοποιεί το φορολογικό σχεδιασμό της επιχείρησης, καθορίζεται από την ύπαρξη των ΣΑΔΦ, αφού

χώρες οι οποίες έχουν υπογράψει ΣΑΔΦ με άλλες χώρες θα προτιμηθούν έναντι των υπολοίπων (Δουβής, 2008).

4.4 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροαποφυγής

Υπάρχει ένα ευρύ ενδιαφέρον και ανησυχία για το μέγεθος, τους καθοριστικούς παράγοντες και τις συνέπειες της φορολογικής αποφυγής και της επιθετικής φορολογικής αποφυγής. Ο Shackelford και Shevlin (2001) υποστηρίζουν ότι οι επιχειρήσεις διαφέρουν ως προς την επιθετική φορολογική αποφυγή και γι' αυτό το λόγο απαιτείται να πραγματοποιηθούν μελλοντικές έρευνες σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την επιθετική φορολογική αποφυγή. Οι παραπάνω ερευνητές χαρακτηριστικά επισημαίνουν ότι παρά τις σημαντικές συνέπειες του φορολογικού σχεδιασμού για τους μετόχους και τις ρυθμιστικές αρχές, η κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν την επιθετικότητα των φορολογικών δηλώσεων είναι περιορισμένη.

Παράλληλα, ο Weisbach (2002) αναρωτιέται γιατί δεν υπάρχει περισσότερη φοροαποφυγή εκ μέρους κάποιων επιχειρήσεων. Ο παραπάνω ερευνητής αναλύοντας την επίδραση της εταιρικής φορολογικής συμμόρφωσης διαπίστωσε ότι το εταιρικό επίπεδο συμμόρφωσης των αμερικάνικων επιχειρήσεων δεν ήταν τόσο χαμηλό όσο φανταζόταν. Ακόμη και αν το κόστος φορολογικής συμμόρφωσης ήταν πολύ χαμηλό και ασφαλές, οι περισσότερες επιχειρήσεις δεν το επέλεξαν. Ο Weisbach (2002) επιβεβαίωσε την εκπληκτική αυτή ανακάλυψη από τα πραγματικά δεδομένα και το ονόμασε το “υποκείμενο παζλ” (“undersheltering puzzle”).

Με άλλα λόγια, το ερώτημα που τίθεται είναι γιατί όλες οι επιχειρήσεις δεν καταφεύγουν σε μεθόδους φοροαποφυγής, δεδομένου ότι θα έχουν όφελος. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα μπορεί να αναζητηθεί στη σχετική βιβλιογραφία καθώς με το πέρασμα των χρόνων έχουν αναφερθεί διάφοροι λόγοι για τους οποίους οι επιχειρήσεις επιλέγουν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες φοροαποφυγής. Πρόσφατες μελέτες δείχνουν επίσης ότι οι επιχειρήσεις που κατηγορούνται ότι χρησιμοποιούν φορολογικά καταφύγια είναι πιο επικερδείς και έχουν μεγαλύτερες φορολογικές διαφορές, θυγατρικές σε φορολογικούς

παραδείσους, περισσότερα έξοδα έρευνας και ανάπτυξης, μεγαλύτερες ξένες δραστηριότητες και λιγότερη μόχλευση (π.χ. Graham and Tucker, 2006; Wilson, 2009; Lisowsky et al, 2010).

4.4.1 Τα χαρακτηριστικά των εταιρειών

Αρκετές μελέτες εξετάζουν τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών της επιχείρησης και της φοροαποφυγής με τη χρησιμοποίηση ορισμένων από τις ακόλουθες μεταβλητές. Τα αποτελέσματα των μελετών για τη σχέση του αποτελεσματικού φορολογικού συντελεστή ETR (Effective Tax Rate) με το μέγεθος της επιχείρησης είναι αντικρουόμενα, ανάλογα με τον τρόπο μέτρησης των ETR, την χρονική περίοδο που αναλύεται και την προδιαγραφή μοντέλου. Για παράδειγμα, ο Gupta και Newberry (1997) εξετάζουν ένα ευρύ φάσμα καθοριστικών παραγόντων των GAAP ETRs (Generally Accepted Accounting Principles Effective Tax Rates), όπως είναι το μέγεθος, η κεφαλαιακή διάρθρωση, το μείγμα ενεργητικού και η κερδοφορία και παρέχουν στοιχεία ότι χαμηλότερα ETRs συνδέονται με χαμηλότερη κερδοφορία, αλλά υψηλότερη μόχλευση και ένταση κεφαλαίου.

Αντιστοίχως, η Rego (2003) αναφέρει στοιχεία που καταδεικνύουν ότι οι πολυεθνικές εταιρείες με εκτεταμένες ξένες επιχειρήσεις έχουν χαμηλότερους παγκόσμιους και ξένους ETR. Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς, οι δύο μελέτες επικεντρώνονται στη μη συμμορφούμενη φορολογική αποφυγή και ενώ η μέτρηση του αποτελεσματικού φορολογικού σχεδιασμού αποτελεί ένα δύσκολο έργο, η προηγούμενη έρευνα θεωρεί τους ETRs ένα μέτρο της αποτελεσματικότητας του φορολογικού σχεδιασμού. Σύμφωνα με αυτήν την έρευνα, η Rego (2003) ορίζει τους ETRs ως την αναλογία των φόρων εισοδήματος που καταβάλλονται στα κέρδη προ φόρων.

Έτσι, εάν δύο επιχειρήσεις έχουν το ίδιο εισόδημα πριν από τη φορολογία αλλά πληρώνουν διαφορετικά ποσά φόρου εισοδήματος, η επιχείρηση που πληρώνει λιγότερο φόρο θα έχει χαμηλότερο ETR και θα θεωρείται ότι είναι πιο αποτελεσματική στον φορολογικό σχεδιασμό. Τα ευρήματα ορισμένων από τις μελέτες που εξετάζουν τους καθοριστικούς παράγοντες της επιθετικής φορολογικής αποφυγής συσχετίζουν τη

φοροαποφυγή με συγκεκριμένα εταιρικά χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα τη δομή ιδιοκτησίας (structure ownership) και την εταιρική διακυβέρνηση (corporate governance).

4.4.1.1 Η δομή ιδιοκτησίας

Αναφορικά με τη δομή ιδιοκτησίας και το σημαντικό αντίκτυπο που έχει στις πρακτικές φορολογίας των εταιρειών, ο Desai και Dharmapala (2008) υποστηρίζουν ότι ενώ η φορολογική πολιτική μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη των προτύπων εταιρικής ιδιοκτησίας, τα πρότυπα εταιρικής ιδιοκτησίας μπορεί να έχουν σημαντική επίδραση στη φοροαποφυγή. Συγκεκριμένα, επιχειρήσεις στην Κίνα με πιο συγκεντρωμένη δομή ιδιοκτησίας, δηλαδή επιχειρήσεις όπου μικρός αριθμός μετόχων κατέχουν μεγάλο ποσοστό μετοχών, όπως είναι οι οικογενειακές επιχειρήσεις, σύμφωνα με τον Chen και συν. (2010), παρουσιάζουν χαμηλότερη επιθετική φορολογική αποφυγή σε σύγκριση με τις μη οικογενειακές επιχειρήσεις, επειδή οι ιδιοκτήτες τους ωφελούνται περισσότερο από τις ταμειακές αποταμιεύσεις. Παρ' όλα αυτά ο Hanlon και Heitzman (2010) επισημαίνουν ότι υπάρχει και η ακόλουθη οπτική που επεξηγεί την παραπάνω δραστηριότητα φορολογικού σχεδιασμού.

Οι μέτοχοι στις επιχειρήσεις με πιο συγκεντρωμένη δομή ιδιοκτησίας ενδιαφέρονται περισσότερο για το μη φορολογικό κόστος των πιθανών εκπτώσεων των τιμών από τους μη οικογενειακούς μετόχους, την πιθανή ποινή που επιβάλλει η εσωτερική υπηρεσία εσόδων (IRS) και τις ενδεχόμενες ζημίες στην οικογενειακή φήμη. Ο Chen και συν. (2010) αποδεικνύουν ότι οι οικογενειακές επιχειρήσεις αποφεύγουν λιγότερους φόρους από ό,τι οι μη οικογενειακές επιχειρήσεις, αποτέλεσμα που συμβαδίζει με αυτό του Desai και Dharmapala (2006) αναφορικά με την προσοδοθηρία (rent extraction). Δεδομένου δηλαδή ότι οι επενδυτές θα προστατεύσουν τις τιμές τους, οι ιδιοκτήτες οικογενειακών επιχειρήσεων είναι πρόθυμοι να παραιτηθούν από τα πλεονεκτήματα της εξοικονόμησης φόρων προκειμένου να αποφευχθούν οι εκπτώσεις των τιμών που συνδέονται με την αντίληψη των επενδυτών για οικογενειακή συμμετοχή.

Ο Landry και συν. (2013) συμφωνεί ότι για τις οικογενειακές επιχειρήσεις, τα οικονομικά κίνητρα για υιοθέτηση επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής είναι πολύ χαμηλότερα σε σχέση με τις επικίνδυνες φορολογικές θέσεις, οι οποίες μπορεί να αποφέρουν αρνητικά αποτελέσματα που δύνανται να επηρεάσουν σημαντικά το όνομα και τη φήμη της οικογενειακής επιχείρησης. Ειδικότερα, εξετάζοντας ένα δείγμα канаδικών εταιρειών δείχνουν ότι η φορολογική συμπεριφορά μιας επιχείρησης δεν είναι απαραίτητα ευθυγραμμισμένη με την εταιρική κοινωνική ευθύνη και ότι η δομή ιδιοκτησίας μπορεί να μετριάσει τη σχέση μεταξύ της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και των επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής.

Ο Desai και Dharmapala (2006) υποδηλώνουν ότι η δομή ιδιοκτησίας μπορεί να συνδεθεί ως απάντηση σε προβλήματα που έχουν να κάνουν με ευρύτερα ζητήματα διακυβέρνησης. Ειδικότερα οι παραπάνω ερευνητές μελέτησαν την υπόθεση εάν η φοροαποφυγή είναι μεγαλύτερη σε επιχειρήσεις με καλύτερη διακυβέρνηση από ό,τι σε επιχειρήσεις με ασθενέστερη διακυβέρνηση. Το πόρισμα στο οποίο κατέληξαν παρουσιάζεται ως εξής. Οι επιχειρήσεις με ασθενέστερη διακυβέρνηση παρουσιάζουν αρνητική συσχέτιση μεταξύ των μέτρων αντιστάθμισης των κινήτρων των διαχειριστών και των μέτρων φοροαποφυγής. Δηλαδή ο Desai και Dharmapala (2006) αποκαλύπτουν ότι τα υψηλότερα κίνητρα σχετίζονται με χαμηλότερα επίπεδα φοροαποφυγής, με τρόπο που να επιφέρουν θετικά αποτελέσματα μεταξύ αποφυγής και εκτροπής.

4.4.1.2 Η εταιρική διακυβέρνηση

Σχετικά με την εταιρική διακυβέρνηση ο Lanis και Richardson (2011) χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 408 εταιρειών της Αυστραλίας, εισηγμένων στο χρηματιστήριο και ειδικότερα για το οικονομικό έτος 2008-2009, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη και η επιθετική φορολογική αποφυγή συσχετίζονται αρνητικά. Επομένως, οι εταιρείες που θεωρούνται σε μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικά υπεύθυνες είναι πιθανότατα λιγότερο επιθετικές στη φοροαποφυγή. Επιπλέον η έρευνα απέδειξε ότι η δέσμευση για κοινωνική επένδυση, η εταιρική στρατηγική και η στρατηγική εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (συμπεριλαμβανομένης

της δεοντολογίας και της επιχειρηματικής συμπεριφοράς) μιας εταιρείας είναι σημαντικές συνιστώσες των δραστηριοτήτων εταιρικής κοινωνικής ευθύνης που έχουν αρνητική επίδραση στην επιθετική φορολογική αποφυγή.

Ακολούθως, ο Lanis και Richardson (2013) στο πλαίσιο μελέτης της σχέσης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και των επιθετικών φορολογικών πολιτικών σε ένα δείγμα αυστραλέζικων εταιρειών βρήκαν ότι υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στις επιθετικές πολιτικές φορολογικής ελάφρυνσης και τις ενέργειες εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Δηλαδή, οι εταιρείες που προβαίνουν σε περισσότερες ενέργειες εταιρικής κοινωνικής ευθύνης έχουν μεγαλύτερη τάση να εφαρμόζουν περισσότερο επιθετικές πολιτικές φορολογικής ελάφρυνσης. Το παραπάνω εύρημα συμβαδίζει με τη θεωρία της νομιμότητας (legitimacy theory), όπου σύμφωνα με τον Roberts (1992) και Deegan (2002) οι θεωρίες των ενδιαφερομένων και της νομιμότητας βασίζονται στην προϋπόθεση ότι υπάρχει μια σιωπηρή κοινωνική σύμβαση μεταξύ της εταιρείας και της κοινωνίας, οι όροι της οποίας καθορίζονται με βάση τις ελπίδες πολλών ομάδων της κοινωνίας.

Με άλλα λόγια, μια εταιρεία που είναι προφανώς φορολογικά επιθετική δημιουργεί σημαντική ανησυχία στο κοινό επειδή θεωρείται ότι δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες της κοινωνίας αναφορικά με τη δίκαιη πληρωμή του μεριδίου της. Έτσι, η θεωρία της νομιμότητας υποδεικνύει περαιτέρω ότι μια φορολογικά επιθετική εταιρεία στην προσπάθεια της να καθυσχύσει το κοινό ενδέχεται να αποκαλύψει πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες εταιρικής κοινωνικής ευθύνης σε διάφορους τομείς. Ενδεικτικά, η εταιρεία επρόκειτο να δείξει ότι εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της προς την κοινότητα ή ότι μεταβάλλει τις κοινωνικές προσδοκίες σχετικά με τις δραστηριότητες της (Lanis and Richardson, 2013).

Ο Lanis και Richardson (2011), όπως ήδη προαναφέρθηκε, επισημαίνουν ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τον εταιρικό φορολογικό σχεδιασμό. Η επιρροή αυτή ασκείται από τα διοικητικά συμβούλια. Οι συγγραφείς υποδεικνύουν ότι οι ανεξάρτητοι διευθυντές ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες και τα συμφέροντα της εταιρείας. Επιπλέον, αυτοί οι διευθυντές δύνανται να ελέγχουν τις επιθετικές φορολογικές πολιτικές. Σε ένα πολύ ευρύτερο και αναμφισβήτητα σημαντικότερο πλαίσιο, η εταιρική κοινωνική ευθύνη θα μπορούσε ενδεχομένως να επηρεάσει την επιθετική φορολογική αποφυγή όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο μια εταιρεία καταγράφει και κατευθύνει τα συστήματα και τις διαδικασίες της σε σχέση με την

ευημερία της κοινωνίας στο σύνολό της (Lanis and Richardson, 2013). Ομοίως ο Zemzem και Ftouhi (2013) υποστηρίζουν ότι ο βαθμός επιθετικότητας πολιτικών φορολογικής ελάφρυνσης είναι πιθανό να επηρεαστεί από ορισμένα χαρακτηριστικά του διοικητικού συμβουλίου μιας επιχείρησης.

Χρησιμοποιώντας ως δείγμα για την έρευνα τους το σύνολο γαλλικών επιχειρήσεων για την χρονική περίοδο 2006-2010 κατέληξαν στα ακόλουθα ευρήματα. Το μέγεθος του διοικητικού συμβουλίου, οι αρμοδιότητες του, το ποσοστό εξωτερικών συμβούλων και το ποσοστό γυναικών που συμμετέχουν σε αυτό αποτελούν προσδιοριστικούς παράγοντες της επιθετικής φορολογικής συμπεριφοράς. Ειδικότερα, επαληθεύτηκε ότι όσο αυξάνεται το μέγεθος του διοικητικού συμβουλίου και η συγκέντρωση αρμοδιοτήτων σε αυτό και όσο μικρότερο επίσης είναι το ποσοστό εξωτερικών συμβούλων και το ποσοστό γυναικών που συμμετέχουν στο διοικητικό συμβούλιο, τόσο η επιθετική φορολογική πολιτική αυξάνεται. Ωστόσο, ο Zemzem και Ftouhi (2013) βρήκαν ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη αποτελεί έναν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της επιθετικής φορολογικής πολιτικής, όπου οι πραγματικά κοινωνικά υπεύθυνες εταιρείες τείνουν να είναι λιγότερο φορολογικά επιθετικές.

Ο Hartadinata και Shauki (2012) αναφέρουν ότι η υιοθέτηση επιθετικών φορολογικών πολιτικών ενισχύεται όσο η ιδιοκτησία αποσκοπεί στην όλο και πιο ενεργητική συμμετοχή στη λήψη εταιρικών αποφάσεων. Η παραπάνω θέση αποδείχτηκε και εμπειρικά στην έρευνα που πραγματοποίησαν οι προηγούμενοι μελετητές σε επιχειρήσεις στην Ινδονησία. Επιπρόσθετα ο Hartadinata και Shauki (2012) στην έρευνα τους απέδειξαν ότι οι εταιρείες που έχουν σημαντικά δανειακά κεφάλαια στην κεφαλαιακή τους διάρθρωση τείνουν να υιοθετούν λιγότερο επιθετικές πολιτικές φορολογικής ελάφρυνσης. Μια εξήγηση αναφορικά με την προηγούμενη στάση των επιχειρήσεων αποδίδεται στην εξοικονόμηση προ φόρων και τόκων ενώ ταυτόχρονα αποφεύγεται η ανάληψη μιας ακόμα επικίνδυνης ενέργειας όπως είναι οι επιθετικές φορολογικές πολιτικές καθώς η χρήση δανειακών κεφαλαίων εκ μέρους των επιχειρήσεων υποθέτει ανάληψη μεγαλύτερου κινδύνου.

Ο Taylor και Richardson (2011) θεωρούν ότι η εξειδίκευση ορισμένων από τα άτομα του διοικητικού συμβουλίου σε φορολογικά θέματα, η ύπαρξη ατόμων με προσωπικές φορολογικές υποθέσεις καθώς και η απόδοση κινήτρων σε ανώτερα στελέχη αποτελούν, μεταξύ άλλων, σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες εφαρμογής επιθετικής φορολογικής ελάφρυνσης. Ειδικότερα, οι παραπάνω εκφράζουν την άποψη ότι η περίπτωση

το διοικητικό συμβούλιο να απαρτίζεται από ειδικούς σε φορολογικά θέματα ενισχύει την πιθανότητα εμφάνισης επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής διότι οι ειδικοί έχουν την ικανότητα να προστατεύουν την επιχείρηση από επικείμενους ελέγχους περιορίζοντας τον κίνδυνο αποκάλυψης των ανωτέρω επιθετικών πολιτικών.

Παράλληλα, η ύπαρξη ατόμων που έχουν προσωπικές υποθέσεις με τις φορολογικές αρχές καθιστά τις εταιρείες πιο επιφυλακτικές στην εφαρμογή επιθετικών φορολογικών πολιτικών καθώς θεωρούν ότι τα άτομα αυτά εγείρουν υποψίες για μελλοντικούς ελέγχους. Καταληκτικά, υπάρχει η πεποίθηση ότι όσο εντείνεται η απόδοση κινήτρων στα ανώτερα στελέχη τόσο ενισχύεται η τάση υιοθέτησης επιθετικών πολιτικών αφού και αυτές θεωρείται από τα στελέχη ότι θα αποδώσουν ακόμη περισσότερο για τους μετόχους, συνεπώς και για τους ίδιους. Ο Taylor και Richardson (2011) διεξάγοντας αντίστοιχη έρευνα σε αυστραλέζικες εταιρείες επαλήθευσαν όλα τα παραπάνω.

Ο Chen και Lai (2012) ισχυρίζονται ότι παρά την τεράστια βιβλιογραφία που παρέχει στοιχεία σχετικά με την επίδραση των εταιρικού επιπέδου χαρακτηριστικών στις στρατηγικές φορολογικού σχεδιασμού των επιχειρήσεων, υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία που δείχνουν πώς τα συγκεκριμένα κίνητρα των επιχειρήσεων και η θεμελιώδης δυναμική της οικονομικής τους κατάστασης, ενδέχεται να επηρεάσουν τις επιλογές φορολογικού σχεδιασμού τους. Η μελέτη που παρουσιάζουν συμβάλλει στην τρέχουσα φορολογική έρευνα προσδιορίζοντας έναν πρόσθετο καθοριστικό παράγοντα των συμπεριφορών φορολογικού σχεδιασμού των επιχειρήσεων πέρα από τη δομή ιδιοκτησίας, τις δομές εταιρικής διακυβέρνησης, τις εταιρικές κουλτούρες και τα διευθυντικά κίνητρα, καθώς και τα προσωπικά χαρακτηριστικά τους για το φορολογικό σχεδιασμό.

Μέσω της προσωπικής τους έρευνας ο Chen και Lai (2012), αποδεικνύουν ότι όταν οι επιχειρήσεις είναι οικονομικά περιορισμένες και οι λειτουργικές ταμειακές ροές τους είναι κρίσιμες λόγω του υψηλότερου κόστους της εξωτερικής χρηματοδότησης, έχουν τα περισσότερα κίνητρα να υιοθετούν επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής σε αντίθεση με τις επιχειρήσεις που είναι μη οικονομικά περιορισμένες. Ειδικότερα, για τη διεξαγωγή της έρευνας τους χρησιμοποιούν ένα μεγάλο δείγμα αμερικάνικων δημοσίων επιχειρήσεων που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες προκειμένου να διερευνήσουν το συγκεκριμένο παράγοντα. Τελικά, διαπιστώνουν ότι οι οικονομικά περιορισμένες επιχειρήσεις είναι πιο επιθετικές όσον αφορά την υιοθέτηση πολιτικών φορολογικής αποφυγής από τις μη

οικονομικά περιορισμένες επιχειρήσεις. Επιπλέον, διαπιστώνουν ότι οι οικονομικά περιορισμένες επιχειρήσεις τείνουν να χρησιμοποιούν την εξοικονόμηση χρημάτων από προηγούμενες πολιτικές φορολογικής αποφυγής προκειμένου να επενδύσουν περισσότερο στο μέλλον.

4.5 Οι επιδράσεις της καταχρηστικής φοροαποφυγής

Ο φόρος είναι ένα από τα σημαντικότερα επιχειρηματικά κόστη των επιχειρήσεων και έχει άμεσο αντίκτυπο στην κερδοφορία και την αξία των μετόχων. Κατά συνέπεια, οι επιχειρήσεις έχουν οικονομικά κίνητρα που τις ωθούν στην υιοθέτηση επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής (Landry et al, 2013). Ωστόσο, η επιθετική φορολογική συμπεριφορά των επιχειρήσεων αποφέρει ορισμένα δυσμενή αποτελέσματα, όπως μεταξύ άλλων στη φήμη των τελευταίων, η οποία αποτελεί ένα ανεκτίμητο περιουσιακό στοιχείο. Επιπλέον, σύμφωνα τα παραπάνω, η καταβολή του δίκαιου μεριδίου των φόρων αποτελεί σημαντικό στοιχείο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων.

4.5.1 Τα πλεονεκτήματα της καταχρηστικής φοροαποφυγής

Ο Hanlon και Slemrod (2009) επισημαίνουν ότι υπάρχουν ελάχιστες αποδείξεις για το βαθμό στον οποίο η διακύμανση των πραγματικών φορολογικών συντελεστών οφείλεται στην επιθετική φορολογική αποφυγή. Αν και η προηγούμενη βιβλιογραφία αποκαλύπτει ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές των επιχειρήσεων, γενικά υπάρχει ελάχιστη αυστηρή εμπειρική ανάλυση των οφελών και κοστών των εταιρειών να υιοθετούν επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής (π.χ. Dyreng et al, 2008). Σύμφωνα με τον Rego και Wilson (2012), η υιοθέτηση επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής συνεπάγεται σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα για τις επιχειρήσεις. Τα οφέλη από τις επιθετικές φορολογικές θέσεις είναι σαφή καθώς μειώνουν

τις φορολογικές υποχρεώσεις, οι οποίες αυξάνουν τις ταμειακές ροές και δύνανται επίσης να αυξήσουν το καθαρό εισόδημα μετά τη φορολογία.

Ο Hanlon και Slemrod (2009) θεωρούν ότι μια βέλτιστη πολιτική φορολογικής αποφυγής αποσκοπεί στη μείωση των καθαρών πληρωμών φόρου από κόστη που συνεπάγονται πρόστιμα, δικαστικά έξοδα παραβάσεων και από μελλοντικές πληρωμές φόρου βεβαιωμένων παραβάσεων. Υποστηρίζουν τις εταιρείες που υιοθετούν φορολογικές πολιτικές και θεωρούν ότι οι προσπάθειες μάρκετινγκ όπως και οι αναφορές από υποστηρικτές αυτών των πολιτικών ενισχύουν την αποτελεσματικότητά τους. Έτσι παραμερίζοντας το κόστος, μια επιθετική φορολογική στρατηγική καθιστά τις μετοχές μιας εταιρείας ελκυστικότερες. Επιπλέον, οι πληροφορίες που υποδηλώνουν ότι μια επιχείρηση υιοθετεί επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής πρέπει να αποτελεί θετική είδηση στην αγορά.

Ωστόσο, οι επιθετικές φορολογικές θέσεις μπορούν να επιβάλουν σημαντικό κόστος στις επιχειρήσεις και στους διαχειριστές αυτών. Ειδικότερα, απαιτούν από τους τελευταίους να επενδύουν σημαντικούς πόρους με τη μορφή αμοιβών, οι οποίες καταβάλλονται σε λογιστές και δικηγόρους, καθώς και τον χρόνο που αφιερώνουν οι ίδιοι και οι υπάλληλοί τους για τον προγραμματισμό και την επανεξέταση των ελέγχων με τις φορολογικές αρχές. Το κόστος αυτό μπορεί να αυξηθεί σημαντικά εάν οι φορολογικές αρχές εκφράζουν αμφιβολίες για μια επιθετική φορολογική θέση (Wilson, 2009). Ο Chyz (2010) χαρακτηριστικά επισημαίνει ότι αυτά τα κόστη εφαρμογής επιθετικών φορολογικών πολιτικών έχουν βρεθεί ιστορικά να είναι αρκετά μικρότερα των ωφελειών.

Ο Hanlon και Heitzman (2010) από τη δική τους πλευρά αναφέρουν ότι η επιθετική φορολογική εξοικονόμηση έχει πολλές πιθανές συνέπειες, οι οποίες μπορεί να είναι άμεσες, όπως η λήψη μιας έκπτωσης για ένα μη εκπεστέο έξοδο, η οποία αυξάνει τις ταμειακές ροές και τον πλούτο των επενδυτών ή έμμεσες όπως η αυξημένη έκπτωση, η οποία μειώνει το οριακό όφελος ασφάλισης του φόρου επί των τόκων (interest tax shield) και δύναται να αλλάξει τις αποφάσεις της εταιρικής κεφαλαιουχικής διάρθρωσης (Graham and Tucker, 2006). Η λογική τους είναι ότι όσο μια εταιρεία εξοικονομεί φόρους από επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής, δεν θα έχει ανάγκη να διατηρεί υψηλά δανειακά κεφάλαια για να εξοικονομεί φόρους από τόκους.

4.5.2 Τα μειονεκτήματα της καταχρηστικής φοροαποφυγής

Μια δυνητική συνέπεια της φορολογικής αποφυγής είναι η πιθανότητα αναγνώρισης της επιχείρησης από τις φορολογικές αρχές και η υποχρέωση της να καταβάλλει πρόσθετους φόρους και πιθανότατα τόκους και ποινές, τα οποία συνεπάγονται μείωση των ταμειακών ροών και του πλούτου των επενδυτών και συνεπακόλουθα μείωση της αξίας της επιχείρησης (Crocker and Slemrod, 2005). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Hanlon και Heitzman (2010), αν η επιχείρηση αποφεύγει τους φόρους επενδύοντας σε περιουσιακά στοιχεία, οι έμμεσοι φόροι μπορούν να συμβάλλουν στην άμβλυνση της επίδρασης της φοροαποφυγής στην περιουσία των μετόχων. Ο Hanlon και Heitzman (2010) μάλιστα θεωρούν ότι η φοροαποφυγή έχει πιθανές συνέπειες για τους διαχειριστές, τους μετόχους, τους πιστωτές και την κυβέρνηση.

Ειδικότερα, στην περίπτωση των μετόχων, αν οι τελευταίοι απαιτούν από τους διαχειριστές να λάβουν μέτρα για τη μεγιστοποίηση των ταμειακών ροών μετά φόρων, τότε η φοροαποφυγή είναι ένα φυσικό παραπροϊόν της διαχειριστικής λήψης αποφάσεων, με την προϋπόθεση ότι οι διαχειριστές παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα. Αν οι διαχειριστές αποφεύγουν ιδανικά τους φόρους και οι επενδυτές σχηματίζουν αμερόληπτες πεποιθήσεις για την έκταση και το κέρδος από τη φοροαποφυγή, τότε δεν πρέπει να προκύπτει συσχέτιση μεταξύ της φοροαποφυγής και της αξίας της επιχείρησης ή των αποδόσεων των μετοχών. Ωστόσο, όπως αναφέρεται και από τον Hanlon και Heitzman (2010), αυτό προϋποθέτει οι μέτοχοι να έχουν αμερόληπτες πεποιθήσεις για τα φορολογικά οφέλη και να υπάρχουν κίνητρα για τους διαχειριστές και τα στελέχη που να ευθυγραμμίζονται με αυτά των μετόχων.

Όσον αφορά την προηγούμενη θέση, ο Hanlon και Slemrod (2009) σε σχετική έρευνα τους στην αμερικάνικη χρηματιστηριακή αγορά, απέδειξαν ακριβώς το αντίθετο. Ειδικότερα, διαπίστωσαν ότι όταν υπάρχει πληροφόρηση για ενέργειες φορολογικής αποφυγής μιας επιχείρησης η τιμή των μετοχών της, κατά μέσο όρο, μειώνεται. Για παράδειγμα, η αντίδραση είναι πιο αρνητική για τις επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο του λιανικού εμπορίου καθώς μέρος της αντίδρασης προέρχεται από τους καταναλωτές/φορολογούμενους. Επιπλέον, η αντίδραση είναι πιο αρνητική για τις επιχειρήσεις που θεωρούνται ότι είναι γενικά λιγότερο φορολογικά επιθετικές, όπως εξηγείται από τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή της επιχείρησης. Επιπρόσθετα, η επιθετική φορολογική αποφυγή ασκεί σημαντική επίδραση στη

φήμη μιας εταιρείας. Ειδικότερα ο Hanlon και Slemrod (2009) καθώς και ο Zemzem και Ftouhi (2013) επισημαίνουν ότι μια επιχείρηση που εφαρμόζει επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής ενδέχεται να έχει σημαντικά πολιτικά κόσθη και κόσθη φήμης.

Ο Hanlon και Slemrod (2009) αναφέρουν το παράδειγμα της General Electric, της οποίας το τμήμα φορολογίας δήλωνε ότι η εταιρεία δεν πρόκειται να εφαρμόζει πολιτικές φορολογίας που να πλήττουν την εικόνα της. Οι μέτοχοι αντίθετα της Enron, όπως επισημαίνουν ο Zemzem και Ftouhi (2013), δεν επωφελήθηκαν καθόλου από τις επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής της εταιρείας διότι τα κόσθη για να υλοποιηθούν αυτές οι πολιτικές αποδείχθηκαν τεράστια και δυσβάσταχτα. Βέβαια όπως αναφέρεται από τον Hanlon και Slemrod (2009) και από τον Chyz (2010) οι διευθυντές και τα ανώτερα στελέχη μιας επιχείρησης που εφαρμόζουν επιθετικές φορολογικές πολιτικές για το συμφέρον όλων των μετόχων και κυρίως για το προσωπικό τους είναι πιθανό να εφαρμόζουν και άλλες πολιτικές προς όφελός τους αλλά όχι προς όφελος όλων των μετόχων. Κατά συνέπεια οι εξωτερικοί μέτοχοι γίνονται καχύποπτοι και έχοντας την τάση πώλησης της μετοχής, συνεισφέρουν στην πτώση της τιμής της.

Ο Zemzem και Ftouhi (2013) συμφωνούν με τους προαναφερθέντες ερευνητές αναφορικά με τις αποφάσεις των διευθυντών, οι οποίες ενδέχεται να συμπεριλαμβάνουν και αποφάσεις που εξυπηρετούν το προσωπικό τους όφελος. Σε αυτές τις περιπτώσεις τα κόσθη αντιπροσώπευσης μπορεί να είναι ιδιαίτερα υψηλά. Ο Chyz (2010) επισημαίνει ότι η αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα στην επίδραση της επιθετικής φορολογικής αποφυγής στην αξία μιας εταιρείας. Ερευνώντας την αμερικάνικη αγορά ο Chyz (2010) διαπίστωσε ότι οι εταιρίες που έχουν διευθυντές και στελέχη, οι οποίοι τείνουν να καταφεύγουν σε επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής στις προσωπικές τους περιουσίες, χαρακτηρίζονται επιθετικές και έχουν υψηλή αξία.

Ο Balakrishnan και συν. (2018) πιστεύουν ότι ο φορολογικός σχεδιασμός εκτός από το βασικό πλεονέκτημα που παρουσιάζει, που είναι η εξοικονόμηση φόρων δύναται να προκαλέσει σημαντικό βαθμό αυξημένης χρηματοοικονομικής πολυπλοκότητας. Στο βαθμό μάλιστα που αυτή η οικονομική πολυπλοκότητα δεν μπορεί να αποσαφηνιστεί επαρκώς μέσω επικοινωνιών με εξωτερικούς φορείς, όπως π.χ. επενδυτές και αναλυτές, μπορεί να προκύψουν προβλήματα διαφάνειας. Η έρευνα των Balakrishnan και συν. (2018) υποδηλώνει ότι ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός συνδέεται με το χαμηλότερο επίπεδο εταιρικής

διαφάνειας. Επιπρόσθετα, οι παραπάνω ερευνητές ανακάλυψαν ότι οι διευθυντές των εταιρειών που εφαρμόζουν επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής, προσπαθούν να μετριάσουν αυτά τα προβλήματα διαφάνειας αυξάνοντας διάφορες φορολογικές γνωστοποιήσεις.

Συνολικά, τα αποτελέσματά τους υποδεικνύουν ότι οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν μια συρρίκνωση μεταξύ των φορολογικών οφελών και της οικονομικής διαφάνειας όταν επιλέγουν να ακολουθήσουν επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής. Η υιοθέτηση λοιπόν επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής αποτελεί ένα εγχείρημα με υψηλό κίνδυνο με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν τέτοιες πολιτικές να αυξάνουν το συνολικό τους κίνδυνο, όπως αυτός αποτυπώνεται στην μεταβλητότητα της απόδοσης των μετοχών τους. Ο Guenther και συν. (2013) στην έρευνα που διεξήγαγαν για τη συσχέτιση μεταξύ επιθετικών πολιτικών φορολογικής αποφυγής και εταιρικού κινδύνου, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει απαραίτητα συσχέτιση μεταξύ αυτών των εννοιών.

Αναλυτικά, τα αποτελέσματά τους έδειξαν ότι ο φορολογικός κίνδυνος συνδέεται θετικά με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο. Ωστόσο, δεν διαπίστωσαν σημαντική σχέση μεταξύ της μεταβλητότητας της μελλοντικής απόδοσης των αποθεμάτων και της φορολογικής αποφυγής ή της επιθετικής φορολογικής αποφυγής. Τα αποτελέσματά των παραπάνω ερευνητών κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι φορολογικές πολιτικές αυξάνουν τον κίνδυνο της επιχείρησης μόνο στην περίπτωση που η αβεβαιότητα αυξάνεται αναφορικά με τις πληρωμές φόρου της επιχείρησης. Όπως ήδη προαναφέρθηκε από τον Chen και Lai (2012), μια ακόμη σημαντική επίδραση των επιθετικών φορολογικών πολιτικών αναφέρεται στην αξιοποίηση των κεφαλαίων από εταιρείες με κεφαλαιακούς περιορισμούς για μελλοντική χρηματοδότηση επενδύσεων.

Την ίδια άποψη παρουσιάζουν και ο Katz και συν. (2013), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η επιθετική φορολογική αποφυγή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πηγή χρηματοδότησης επενδυτικών έργων. Αναφορικά με το προηγούμενο βέβαια αμφιβάλλουν αν οι εταιρείες χρησιμοποιούν αυτές τις πολιτικές ανεξάρτητα από το εάν αντιμετωπίζουν ή όχι κεφαλαιακούς περιορισμούς. Στην έρευνα που διεξήγαγαν οι παραπάνω μελετητές στην αμερικάνικη αγορά, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αρχική υπόθεση δεν ισχύει για όλες τις εταιρείες. Εξετάζοντας τη σχέση τωρινής και μελλοντικής κερδοφορίας ανακάλυψαν ότι οι εταιρείες που υιοθετούν επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής παρουσιάζουν

μελλοντικά χαμηλότερους δείκτες κερδοφορίας και δείκτες αξιοποίησης των περιουσιακών στοιχείων σε σχέση με τις εταιρείες που δεν υιοθετούν επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής (Katz et al, 2013).

Η χαμηλότερη μελλοντική κερδοφορία των επιχειρήσεων που ακολουθούν επιθετικές πολιτικές φορολογικής αποφυγής οφείλεται κατά κύριο λόγο στα χαμηλότερα λειτουργικά περιθώρια, τα οποία παραμένουν συχνά για τουλάχιστον πέντε χρόνια. Αποδείχθηκε επίσης ότι οι επιχειρήσεις που ακολουθούν αυτές τις πολιτικές δεν εκμεταλλεύονται επαρκώς τα λειτουργικά περιουσιακά στοιχεία και την ευθύνη λειτουργικής μόχλευσης. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Katz και συν. (2013) τα ευρήματα αυτά δεν είναι τόσο ισχυρά όσο οι αποδείξεις που υποστηρίζουν χαμηλότερα περιθώρια. Το ίδιο αποτέλεσμα ισχύει άσχετα με το εάν οι εταιρείες είχαν ή όχι ξένες δραστηριότητες, καλύτερη διακυβέρνηση, περισσότερη διαφάνεια καθώς και ηγετική θέση στη βιομηχανία και συνολικό αριθμό σταδίων του κύκλου ζωής των επιχειρήσεων.

Ο Goh και συν. (2014) αναφέρουν μια ακόμη σημαντική επίδραση της επιθετικής φορολογικής αποφυγής, που δεν είναι άλλη από τη σχέση μεταξύ εταιρείας πελάτη και εταιρείας ελέγχου. Αναλυτικά, αναφέρουν ότι εάν η εταιρεία πελάτη που εφαρμόζει τέτοιες επιθετικές πολιτικές επιβάλλει στην εταιρεία ελέγχου να προβαίνει και αυτή σε παρατυπίες αποκρύπτοντας παράνομες ενέργειες, τότε μπορεί να δημιουργηθεί σύγκρουση, η οποία θα οδηγήσει σε παραίτηση της ελεγκτικής εταιρείας. Το γεγονός αυτό αναμένεται να έχει αρνητικό αντίκτυπο στους μετόχους αλλά και στην αγορά γενικότερα.

Στην έρευνα τους, ο Goh και συν. (2014) επιβεβαίωσαν ότι η υιοθέτηση επιθετικών πολιτικών αυξάνει την πιθανότητα παραίτησης της ελεγκτικής εταιρείας. Στην περίπτωση που υπάρχει περισσότερη εξωτερική επίβλεψη της εταιρείας πελάτη και η αμοιβή που λαμβάνει η ελεγκτική εταιρεία είναι σημαντική και στην περίπτωση που δεν υπάρχουν ιδιαίτερα προβλήματα αντιπροσώπευσης, η επίδραση αυτή μειώνεται. Όταν συμβαίνει κάτι από τα παραπάνω, η ελεγκτική εταιρεία παρουσιάζει μειωμένη τάση να παραιτηθεί είτε γιατί ο κίνδυνος η εταιρεία πελάτη να προβεί σε σημαντικές παρατυπίες μειώνεται, είτε γιατί η αμοιβή είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

5.1 Οι πρακτικές φορολογίας των εταιρειών στα κράτη μέλη

Σε ένα διεθνοποιημένο περιβάλλον, η επιλογή του τόπου εγκατάστασης για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας επηρεάζεται από το επίπεδο της φορολόγησης των εταιρικών κερδών. Αναμφισβήτητα, η παγκοσμιοποίηση διευκολύνει τις επιχειρήσεις και κυρίως τις πολυεθνικές επιχειρήσεις να μειώνουν τα φορολογικά βάρη μεταφέροντας κέρδη από χώρες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές σε χώρες με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές, ακολουθώντας τις εξής πρακτικές. Είτε δηλαδή μειώνοντας τα κέρδη στις χώρες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές (earnings stripping), είτε διενεργώντας ενδοομιλικές συναλλαγές με τρίτα μέρη (transfer pricing) (OECD, 2011). Με τις παραπάνω πολιτικές εξομαλύνεται η επίπτωση των υψηλών φορολογικών συντελεστών στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, μολαταύτα δημιουργούνται συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού με επιχειρήσεις που δεν χαρακτηρίζονται από αυτή τη δυνατότητα.

Αναφορικά με το προηγούμενο, οι χώρες στην προσπάθεια να προσελκύσουν επενδύσεις και να διατηρήσουν ή να αυξήσουν τη φορολογική τους βάση, στοχεύουν στην ανταγωνιστικότητα του φορολογικού συστήματος. Ένας καθοριστικός μάλιστα παράγοντας απόκτησης του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος αναφέρεται στο ύψος των συντελεστών φορολόγησης του εταιρικού εισοδήματος. Σε κάθε περίπτωση, η μείωση των φορολογικών συντελεστών σχετίζεται με την αντίστοιχη μείωση των κρατικών δαπανών ή την εξεύρεση άλλων πηγών εσόδων. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις λοιπόν, μεταφέροντας τα κέρδη τους σε χώρες με ευνοϊκότερους φορολογικούς συντελεστές εξασφαλίζουν σημαντικά κέρδη για τις ίδιες (Dharmapala, 2008). Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα, παρατηρείται ότι δεν πληρώνουν καθόλου φόρους στις χώρες όπου τα κέρδη παράγονται, διαπράττοντας έτσι σημαντικές ενέργειες φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής.

5.2 Ολλανδία και “Google Inc.”

Η Google εφαρμόζει μια πολύ περίπλοκη και τακτική φορολογική στρατηγική που έχει μελετηθεί από πολλούς ερευνητές (Donohoe et al, 2012; Zucman, 2015). Ειδικότερα, η Google σημείωσε το 2015 κέρδη 22 δισεκατομμυρίων ευρώ. Πρόκειται για ένα ποσό μεγαλύτερο από το ΑΕΠ 100 συνολικά χωρών του πλανήτη. Η Google για το σύνολο αυτών των κερδών, πλήρωσε φόρο 900 εκατομμύρια ευρώ τα μισά εκ των οποίων παρήχθησαν εκτός ΗΠΑ όπου εδρεύει η μητρική εταιρεία Alphabet Inc. Το ποσό μάλιστα μειώθηκε ακόμη περισσότερο πριν αρχίσουν χώρες, όπως η Γαλλία, η Βρετανία, η Ιταλία, η Ινδονησία και η Ταϊλάνδη να διώκουν τον διαδικτυακό κολοσσό για καταχρηστική φορολογική πολιτική. Το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι πως κατάφερε η Google να πληρώνει ελάχιστους φόρους για τα παραπάνω δυσθεώρητα κέρδη.

Τα έσοδα της εταιρείας πηγάζουν κατά κύριο λόγο από τις διαφημίσεις που τοποθετούνται στην σελίδα αναζήτησής της. Η Google Ireland Limited προσφέρει τις υπηρεσίες της σε οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα επιθυμεί να τοποθετήσει μια διαφήμιση στη σελίδα της, συνάπτοντας μια σύμβαση με την τελευταία, η οποία εδρεύει στην Ιρλανδία. Αν και η Ιρλανδία έχει εταιρική φορολόγηση 12,5%, τα έσοδα της Google δεν παραμένουν στην Google Ireland Limited. Αντίθετα μεταφέρονται μέσω της Google Netherlands Holdings BV στην Ολλανδία και από εκεί σε μια δεύτερη εταιρεία της Ιρλανδίας τη λεγόμενη Google Netherlands Holdings BV, η οποία διαχειρίζεται στις Βερμούδες χωρίς εταιρική φορολόγηση. Πρόκειται για μια στρατηγική γνωστή ως “Double Irish-Dutch sandwich”, καθώς οι δύο από τις τρεις συμμετέχουσες εταιρείες βρίσκονται στην Ιρλανδία και η ενδιάμεση στην Ολλανδία.

Για τα έσοδα που προέρχονται από την Ασία, η μόνη διαφορά που επέρχεται είναι στη πρώτη ιρλανδική εταιρεία, η οποία αντικαθίσταται με μια αντίστοιχη της Σιγκαπούρης. Από την στιγμή που η Google Ireland Limited ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα σε πολλές ηπείρους αλλά δεν έχει φορολογική παρουσία στις διάφορες χώρες όπου πουλά υπηρεσίες διαφήμισης, είναι φορολογικά υπόχρεη μόνο στην Ιρλανδία. Σε αντίθεση με την μητρική εταιρεία, οι κατά τόπους θυγατρικές φορολογούνται στις χώρες δραστηριοποίησής τους, αλλά παρέχουν υπηρεσίες όπως marketing ή εξυπηρέτηση πελατών, οι οποίες αποφέρουν ελάχιστα κέρδη με αποτέλεσμα να προκύπτουν ελάχιστες ή ακόμη και μηδενικές φορολογικές

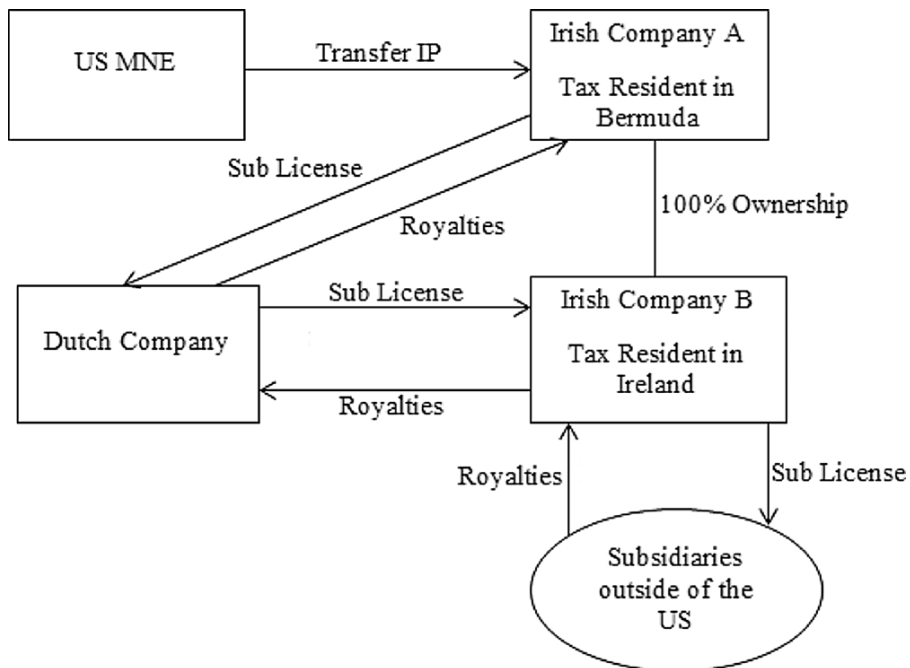
υποχρεώσεις. Η άδεια χρήσης της τεχνολογίας Google και της σελίδας αναζήτησης της ήταν στις ΗΠΑ, όπου και ιδρύθηκε η εταιρεία. Προκειμένου όμως να αποφευχθεί η φορολόγηση εκεί, τα δικαιώματα μεταφέρθηκαν στο υποκατάστημα της Ιρλανδίας/Βερμούδων.

Σύμφωνα με τον Donohoe και συν. (2012) η παραπάνω εταιρεία χρησιμοποιεί ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ιρλανδικής φορολογικής νομοθεσίας. Ειδικότερα, ιδρύθηκε με βάση το ιρλανδικό νομικό καθεστώς και επομένως θεωρείται ως μια ιρλανδική εταιρεία από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Κατά συνέπεια, οι αρχές αυτές αδυνατούσαν να επιβάλλουν φορολογικά πρόστιμα αναφορικά με τη μεταφορά της άδειας όπως έκαναν σε αντίστοιχες περιπτώσεις μεταφοράς οικονομικών στοιχείων σε φορολογικούς παραδείσους. Εντούτοις, η εταιρεία ελέγχεται από τις Βερμούδες, όπου λαμβάνονται όλες οι σημαντικές αποφάσεις. Επομένως λαμβάνοντας υπόψη τον ισχύοντα ιρλανδικό νόμο δεν μπορεί να φορολογηθεί στην Ιρλανδία. Η Google Ireland Limited μεταφέρει τα έσοδα στην Google Holdings Ireland με διαχείριση στις Βερμούδες, πληρώνοντας τα δικαιώματα χρήσης της τεχνολογίας της Google στην ολλανδική εταιρεία-φάντασμα.

Απευθείας πληρωμές μεταξύ των δυο ιρλανδικών εταιρειών θα πρόσφεραν στις ιρλανδικές φορολογικές αρχές στοιχεία ώστε να επιβάλλουν πρόστιμα για συναλλαγές με φορολογικούς παραδείσους, καθώς σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουν στη διάθεση τους, η μια εκ των δύο εδρεύει στις Βερμούδες. Η Ολλανδία, εν αντιθέσει, δεν επιβάλλει τέτοιες κυρώσεις για πληρωμές προς φορολογικούς παραδείσους. Οι εξερχόμενες πληρωμές από την Google Ireland Limited προς την Ολλανδία δεν φορολογούνται σύμφωνα με την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Συνεπώς, η παράκαμψη μέσω Ολλανδίας επιτρέπει στα έσοδα που παράγονται στην Ευρώπη να μεταφερθούν στις Βερμούδες. Εκεί δεν υπάρχει καμία φορολογία για εταιρικά κέρδη και η Google εισπράττει ένα μέρος σε αφορολόγητα χρήματα, τα οποία προορίζονται είτε για επέκταση της εταιρείας είτε για ενίσχυση των μετόχων.

Η στρατηγική “Double Irish-Dutch sandwich” που συνεπάγεται τη χρήση πολυάριθμων θυγατρικών φορολογικού παραδείσου καθώς και θυγατρικών μη φορολογικού παραδείσου σε όλο τον κόσμο, παρουσιάζεται εκτενέστερα παρακάτω.

Διάγραμμα 4.1: The Double Irish-Dutch Sandwich

Πηγή: Jones, C., Temouri, Y., Cobham, A. (2018). Tax haven networks and the role of the Big 4 accountancy firms. *Journal of World Business*. vol. 53. pp. 177-193

5.3 Ιρλανδία και “Apple Inc.”

Η Apple έχει αποδειχθεί εξίσου δημιουργική στη φορολογική δομή της. Ένα ασυνήθιστο χαρακτηριστικό της φορολογικής της διάρθρωσης είναι η σχετική απλότητα καθώς δεν βασίζεται στη δομή διπλού ιρλανδικού-ολλανδικού σάντουιτς (“The Double Irish-Dutch Sandwich”) που χρησιμοποιείται συνήθως από άλλες πολυεθνικές επιχειρήσεις στις ΗΠΑ. Παρ’ όλ’ αυτά η Apple είναι αποτελεσματική στην εφαρμογή πολιτικών φορολογικής αποφυγής. Οι δύο θυγατρικές εταιρείες στην Ιρλανδία, η Apple Operations Europe (AOE) και η Apple Sales International (ASI) κατέχουν τα δικαιώματα χρήσης της πνευματικής ιδιοκτησίας της Apple για την πώληση και κατασκευή προϊόντων της εκτός Βορείου και

Νοτίου Αμερικής. Με βάση τη συμφωνία αυτή, καταβάλλουν ετήσιες πληρωμές στη μητρική εταιρεία στις ΗΠΑ για τη χρηματοδότηση των διαδικασιών έρευνας και ανάπτυξης που πραγματοποιούνται εξ ονόματος των ιρλανδικών εταιρειών στις ΗΠΑ.

Αναφορικά με την προνομιακή φορολογική μεταχείριση της Apple από την Ιρλανδία, η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Επιτροπή τον Ιούνιο του 2014 κατέληξε στο ακόλουθο συμπέρασμα. Τα φορολογικά πλεονεκτήματα που παρείχε επιλεκτικά η Ιρλανδία στην Apple, ύψους έως 13 δις ευρώ, είναι παράνομα βάσει των κανόνων της ΕΕ περί κρατικών ενισχύσεων. Τα πλεονεκτήματα αυτά έδωσαν στην εταιρεία τη δυνατότητα να καταβάλλει εταιρικό φόρο με πραγματικό συντελεστή της τάξης του 1% επί των κερδών που πραγματοποίησε στην Ευρώπη το 2003, ο οποίος μειώθηκε στο 0,005% το 2014. Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιοποιήθηκαν σε δημόσιες ακροάσεις της γερουσίας των ΗΠΑ, το 2011 η Apple Sales International εμφάνισε κέρδη της τάξης των 22 δις δολαρίων (περίπου 16 δις ευρώ).

Σύμφωνα με τις διατάξεις της φορολογικής απόφασης μόνο 50 εκατομμύρια ευρώ περίπου κρίθηκαν φορολογητέα στην Ιρλανδία, ενώ κέρδη 15,95 δις ευρώ παρέμειναν αφορολόγητα. Η φορολογική μεταχείριση στην Ιρλανδία, επέτρεψε στην Apple να αποφύγει τη φορολόγηση επί όλων σχεδόν των κερδών από τις πωλήσεις προϊόντων της σε ολόκληρη την ενιαία αγορά της ΕΕ. Επισημαίνεται, ότι αυτές καθαυτές οι αποφάσεις «tax ruling» είναι καθόλα νόμιμες. Ο ρόλος της ΕΕ στον τομέα του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων είναι να εξασφαλίζει ότι τα κράτη μέλη δεν προσφέρουν σε επιλεγμένες εταιρίες ευνοϊκότερη φορολογική μεταχείριση μέσω «tax ruling» ή με άλλο τρόπο.

5.4 Ολλανδία και “Starbucks Corp.”

Η Google δεν ήταν η πρώτη πολυεθνική εταιρεία που έγινε γνωστή σε παγκόσμιο επίπεδο για τη φορολογία της. Πολλές εταιρείες έχουν κατηγορηθεί, επίσης, για εφαρμογή φορολογικών πολιτικών εξοικονόμησης φόρων μεταφέροντας τα κέρδη τους σε χώρες με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές (Campbell and Helleloid, 2016). Χαρακτηριστικά, η Starbucks αποτέλεσε παγκόσμια είδηση, η οποία δεν αφορούσε δυστυχώς τα ποτά της εταιρείας (Pilos,

2017). Ειδικότερα, η Reuters αποκάλυψε ότι η αλυσίδα καφέ πλήρωσε μόλις £8,6 εκατομμύρια δηλαδή \$13 εκατομμύρια σε φόρους στα £3,1 δισεκατομμύρια έσοδα από το 2000. Η Starbucks υποστήριξε ότι η παραπάνω διαφορά μπορεί να αποδοθεί στον τόπο που η εταιρεία καταγράφει τα κέρδη της.

Οι λογαριασμοί που έχουν κατατεθεί για τις βρετανικές, γερμανικές και γαλλικές μονάδες, οι οποίες αποτελούν το 90% των ευρωπαϊκών εσόδων, δείχνουν απώλειες ύψους \$60 εκατομμυρίων το 2011 με αποτέλεσμα να έχει καταβληθεί χαμηλή φορολογία. Ωστόσο, η Starbucks δήλωσε στους επενδυτές ότι η ευρωπαϊκή της επιχείρηση ήταν πραγματικά κερδοφόρα, φτάνοντας τα \$40 εκατομμύρια το 2011. Επομένως το κενό είναι αποτέλεσμα έξυπνου φορολογικού σχεδιασμού και εκμετάλλευσης των ασαφειών της φορολογικής νομοθεσίας. Αναλυτικά οι συναλλαγές μεταξύ συνδεδεμένων εταιρειών υπό κοινό έλεγχο της Starbucks συνέβαλαν στη δημιουργία φορολογητέων ζημιών που αναφέρθηκαν στις φορολογικές αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου. Οι παραπάνω ζημίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στους ακόλουθους τρεις τομείς (Campbell and Helleloid, 2016).

Η μονάδα Starbucks στη Βρετανία χρεώθηκε με ένα τέλος αμοιβής για το δικαίωμα χρήσης πνευματικής ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένου του εμπορικού σήματος Starbucks και των διαφόρων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Το ποσό αυτό, το οποίο ήταν ίσο με το 6% των πωλήσεων, εξέπιπτε από το φορολογητέο εισόδημα του Ηνωμένου Βασιλείου. Αυτό το δικαίωμα μεταφέρθηκε μέσω διαφόρων εταιρειών Starbucks κατά τρόπο που μείωσε τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή σε λιγότερο από 5%. Επομένως, για κάθε εισόδημα η Starbucks UK θα καταβάλλει το 6% σε δικαιώματα σε άλλη οντότητα και θα αφαιρέσει το ποσό αυτό για τον υπολογισμό του φορολογητέου εισοδήματος της στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι καταβολές δικαιωμάτων μετέφεραν ουσιαστικά το φορολογητέο εισόδημα από το Ηνωμένο Βασίλειο σε μια δικαιοδοσία με πολύ χαμηλότερο φορολογικό συντελεστή.

Επιπρόσθετα ο Campbell και Helleloid (2016) χαρακτηριστικά επισημαίνουν ότι οι τιμές συναλλαγών μεταξύ των εταιρειών Starbucks που εδρεύουν στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ελβετία και στις Κάτω Χώρες αντίστοιχα προσδιόρισαν ένα σημαντικό στοιχείο του κόστους των προϊόντων που πωλούν τα καταστήματα της Starbucks στο Ηνωμένο Βασίλειο. Καταβάλλοντας δηλαδή μια υψηλότερη τιμή για τον καφέ σε μια άλλη οντότητα Starbucks, η Starbucks UK αύξησε το κόστος και μείωσε το φορολογητέο εισόδημα που αναφέρθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο, μεταφέροντας έτσι το κέρδος στις ολλανδικές ή/και ελβετικές οντότητες

της. Αν και οι φορολογικές επιβαρύνσεις των επιχειρήσεων ήταν παρόμοιες στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις Κάτω Χώρες, στην Ελβετία τα κέρδη από τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές φορολογούνταν στο 5%. Μάλιστα ο συντελεστής εταιρικού φόρου Starbucks στις Κάτω Χώρες ήταν χαμηλότερος από τον κανονικό εταιρικό συντελεστή λόγω ειδικής συμφωνίας φορολογίας.

Η Starbucks χρηματοδότησε την ανάπτυξη των πράξεών της στο Ηνωμένο Βασίλειο με ενδοεταιρικό χρέος και χρέωση επιτόκιο, το οποίο ήταν σημαντικά υψηλότερο από το επιτόκιο των εταιρικών ομολόγων της και το επιτόκιο, με το οποίο άλλες αλυσίδες πολυεθνικών καταστημάτων των ΗΠΑ χρεώνουν τις θυγατρικές τους. Το επιτόκιο που κατέβαλλε η Starbucks UK σε άλλες εταιρείες Starbucks εξέπιπτε και μείωνε το ποσό του εισοδήματος που υπόκειται σε φόρο στο Ηνωμένο Βασίλειο (Campbell and Helleloid, 2016). Έτσι οι καταβολές τόκων της Starbucks UK θα αντιπροσώπευαν έσοδα από τόκους για μια άλλη οντότητα Starbucks και θα υπόκεινταν σε φόρο εισοδήματος, αλλά για άλλη μια φορά ο εν λόγω φορέας βρισκόταν στρατηγικά σε φορολογικό παράδεισο, όπου το ποσοστό ήταν σημαντικά χαμηλότερο από το ποσοστό στο Ηνωμένο Βασίλειο.

5.5 Τα αποτελέσματα των καταχρηστικών σχημάτων

Οι πρακτικές αυτές των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι επιζήμιες για όλες τις οικονομίες παγκόσμια καθώς αλλοιώνουν τη φορολογική βάση, αφού εκατομμύρια πολίτες υποφέρουν από τους υψηλούς φόρους σε προσωπικό επίπεδο αλλά και εκατομμύρια μικρές επιχειρήσεις υποφέρουν από υπερφορολόγηση. Παράλληλα, δημιουργείται αθέμιτος ανταγωνισμός καθώς οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις φορολογούνται τελικά περισσότερο από τους πολυεθνικούς ομίλους. Σύμφωνα με την εργασία των Tørsløen και συν. (2018), περίπου το 40% των κερδών των πολυεθνικών επιχειρήσεων μετατοπίζονται σε φορολογικούς παραδείσους παγκοσμίως κάθε χρόνο. Τα κέρδη μάλιστα αυτά είναι λογιστικά, καθώς δεν προέρχονται από κάποια παραγωγική δραστηριότητα των θυγατρικών των πολυεθνικών επιχειρήσεων που εδρεύουν στους φορολογικούς παραδείσους.

Οι παραπάνω οικονομολόγοι προκειμένου να αναλύσουν τα επιχειρηματικά κέρδη που μεταβιβάζονται λογιστικά στους φορολογικούς παραδείσους χρησιμοποιούν στην ανάλυσή τους για πρώτη φορά μακροοικονομικά στοιχεία των ξένων θυγατρικών των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Αξιοποιώντας αυτά τα στατιστικά στοιχεία δημιουργούν μια νέα παγκόσμια βάση δεδομένων για τα κέρδη που δηλώνονται σε κάθε χώρα του πλανήτη από εγχώριες και ξένες επιχειρήσεις και την αναλογία αυτών των κερδών σε σχέση με τις δαπάνες τους για μισθούς στους φορολογικούς παραδείσους. Κάποια από τα ευρήματά τους είναι τα ακόλουθα. Αρχικά διαπιστώνουν ότι οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι τα μεγαλύτερα θύματα της πρακτικής της μεταφοράς κερδών.

Η Ευρώπη χάνει συγκεκριμένα περίπου το 20% των φόρων επί των επιχειρηματικών κερδών που πραγματοποιούνται στην επικράτειά της. Επίσης οι επιχειρήσεις στους φορολογικούς παραδείσους είναι αφύσικα υψηλά κερδοφόρες. Αυτό οφείλεται στα τεράστια υψηλά κέρδη των ξένων εταιρειών εκεί. Επιπλέον στις χώρες που δεν είναι φορολογικοί παράδεισοι οι ξένες εταιρείες είναι πάντα λιγότερο κερδοφόρες απ' ό,τι οι εγχώριες ενώ στους φορολογικούς παραδείσους οι ξένες εταιρείες εμφανίζονται πολύ πιο κερδοφόρες από τις εγχώριες. Στην Ιρλανδία, για παράδειγμα, η αναλογία των φορολογητέων κερδών με τις συνολικές δαπάνες για μισθούς των ξένων εταιρειών σοκάρει, καθώς αγγίζει το 800% όταν το σύνηθες για μια εγχώρια εταιρεία είναι 30%-40%. Καταληκτικά, οι αμερικάνικες πολυεθνικές είναι οι μεγαλύτεροι χρήστες φορολογικών παραδείσων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ

6.1 Οι μέθοδοι μέτρησης της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής

Με τα χρόνια πολυάριθμες έρευνες έχουν χρησιμοποιήσει διαφορετικές μεθόδους μέτρησης και ποσοτικοποίησης για την παραοικονομία, τη φοροδιαφυγή και τη φοροαποφυγή (Hindriks and Myles, 2004). Ωστόσο η πλειοψηφία των ερευνητών, συγγραφέων και επιστημόνων συμφωνεί ότι η μέτρηση της φοροδιαφυγής αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία (Hanlon and Heitzman, 2010; Waegenaere et al, 2013). Αυτό συμβαίνει λόγω της έλλειψης αξιόπιστων πληροφοριών, γεγονός στο οποίο οδηγεί η ίδια η φύση του φαινομένου. Η φοροδιαφυγή αποτελεί μια πράξη καθόλα παράνομη και όπως είναι φυσικό η απόκρυψη εισοδημάτων από τις αρχές δημιουργεί κίνητρα στους φοροδιαφεύγοντες για περαιτέρω απόκρυψη των πράξεων τους. Τα κίνητρα αυτά εντείνονται ακόμη περισσότερο λόγω της επιβολής ποινών από την πλευρά της πολιτείας σε όσους εντοπίζονται να διαπράττουν ή να έχουν διαπράξει φοροδιαφυγή.

Μια ενδιαφέρουσα ανάλυση των μεθόδων που έχουν αναπτυχθεί στην προσπάθεια μέτρησης της φοροδιαφυγής παρουσιάζει ο Alm (2012), ο οποίος μέσα από την έρευνα του επιδίωξε να απαντήσει σε τρία κρίσιμα ερωτήματα. Στο άρθρο του παρουσιάζονται ποικίλες μέθοδοι, οι οποίες έχουν εφαρμοστεί από διάφορους ερευνητές, οι οποίες ευρέως κατηγοριοποιούνται σε “παραδοσιακές” (traditional) και “μοντέρνες” (modern). Οι παραδοσιακές μέθοδοι υποδιαιρούνται σε άμεσες, έμμεσες και “model” προσεγγίσεις. Αρχικά η άμεση μέθοδος μέτρησης της φοροδιαφυγής αποτελεί την ακριβέστερη πηγή πληροφοριών για την ατομική φορολογική συμμόρφωση καθώς είναι αυτή που διεξάγεται μέσω των πραγματικών ελέγχων των φορολογικών δηλώσεων από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς.

Μια άλλη μέθοδος άμεσης μέτρησης της φοροδιαφυγής βασίζεται στα αποτελέσματα ερευνών, στις οποίες τα άτομα ρωτώνται ευθέως σχετικά με το εάν διαπράττουν ή έχουν διαπράξει φοροδιαφυγή. Τέλος, υπάρχει και η μέθοδος της φορολογικής αμνηστίας, όπου η διαφορά ανάμεσα στο εισόδημα που δηλώνεται πριν την παροχή φορολογικής αμνηστίας και

σε αυτό που δηλώνεται μετά αποτελεί ακριβές μέτρο φοροδιαφυγής. Αναφορικά με τις έμμεσες μεθόδους, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μέθοδος εθνικών λογαριασμών. Με αυτή τη μέθοδο υπολογίζεται το «κενό», δηλαδή η διαφορά ανάμεσα στο εισόδημα που δηλώνεται στις φορολογικές αρχές και στο εισόδημα που καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς. Αντίστοιχη μέθοδος είναι αυτή της απόκλισης μεταξύ των πραγματικών φορολογικών εσόδων που εισπράχθηκαν και των δυνητικών φορολογικών εσόδων που θα έπρεπε να εισπραχθούν.

Άλλος ένας έμμεσος τρόπος εκτίμησης της φοροδιαφυγής προκύπτει στο πλαίσιο των συναλλαγών που πραγματοποιούνται με χρήμα, κάνοντας την υπόθεση ότι το πραγματικό επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να εκτιμηθεί μέσω μιας εξίσωσης τύπου Fischer της σχέσης ανάμεσα στο χρήμα και την ρευστότητά του. Το κενό που διαπιστώνεται ένα μέτρο της λεγόμενης παραοικονομίας, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μεταβλητή για τον προσδιορισμό του μεγέθους της φοροδιαφυγής. Η προσέγγιση της ζήτησης για ρευστό χρήμα αποτελεί μια ακόμη χρησιμοποιούμενη μέθοδο, η οποία υπολογίζει τη ζήτηση χρήματος αφενός ως μια συνάρτηση τυπικών παραγόντων, και αφετέρου ως μια συνάρτηση παραγόντων που υποτίθεται ότι παρέχουν κίνητρο στα άτομα να εμπλακούν σε δραστηριότητες φοροδιαφυγής.

Οποιαδήποτε υπερβολή παρατηρηθεί στη ζήτηση χρήματος, ή οποιαδήποτε ποσότητα δεν μπορεί να εξηγηθεί από τις προαναφερόμενες μεταβλητές, αποδίδεται στην παραοικονομία και κατά συνέπεια στο μέγεθος της φοροδιαφυγής. Ο τελευταίος έμμεσος τρόπος βασίζεται στην υπόθεση ότι υπάρχει μια σταθερή σχέση ανάμεσα σε ορισμένες υλικές εισροές, όπως ο ηλεκτρισμός, και στην πραγματική οικονομική δραστηριότητα. Το μέγεθος της φοροδιαφυγής μπορεί να υπολογιστεί μέσω της εκτίμησης του κενού που προκύπτει ανάμεσα στην επίσημη εκροή και στην προβλεπόμενη πραγματική οικονομική δραστηριότητα. Ένας βασικός λόγος δημιουργίας της πρότυπης προσέγγισης αποδίδεται στην ύπαρξη ενός μόνο δείκτη για την αποτύπωση των φαινομένων της παραοικονομίας και/ή της φοροδιαφυγής.

Η παραπάνω προσέγγιση περιλαμβάνει τις πολλαπλές αιτίες που οδηγούν στην παραοικονομία, αλλά και τις πολλαπλές επιδράσεις της παραοικονομίας στο πέρασμα του χρόνου. Όλες αυτές οι προσεγγίσεις όπως και οι υποθέσεις τους χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της πολυπλοκότητας, με αποτέλεσμα αρκετοί ερευνητές να έχουν στραφεί σε

εναλλακτικές σύγχρονες προσεγγίσεις. Οι σύγχρονες αυτές προσεγγίσεις χρησιμοποιούν μια ποικιλία καινοτόμων μεθόδων. Μερικοί ερευνητές έχουν χρησιμοποιήσει μετρήσεις του δηλωθέντος εισοδήματος από τις ατομικές φορολογικές δηλώσεις φόρου ως μεταβλητή για τη φοροδιαφυγή, υπό την υπόθεση ότι το συνολικό εισόδημα διακρίνεται στο δηλωθέν και το αποκρυβέν. Κάποιοι άλλοι ερευνητές χρησιμοποίησαν μετρήσεις με βάση την καταναλωτική δαπάνη ή τις εκπτώσεις φόρου ως δείκτες φοροδιαφυγής.

Στο πλαίσιο των ακόμη πιο καινοτόμων προσεγγίσεων αναφέρεται η έρευνα που έχουν πραγματοποιήσει ορισμένοι μελετητές, στην οποία χρησιμοποίησαν τη φωτοβολία για να υπολογίσουν την πραγματική οικονομική δραστηριότητα και κατόπιν να τη συγκρίνουν με εισόδημα που καταγράφεται στους επίσημους λογαριασμούς, δημιουργώντας έτσι ένα μέτρο για τη φοροδιαφυγή. Επιπρόσθετα, υπήρξαν και ορισμένοι ερευνητές οι οποίοι συνέλεξαν μόνοι τους στοιχεία από πρωτογενείς πηγές, όπως για παράδειγμα τα πεταμένα πακέτα τσιγάρων για να υπολογίσουν το βαθμό κατά των οποίου οι κάτοικοι μιας συγκεκριμένης περιοχής διαφεύγουν τους φόρους που επιβάλλονται στα τσιγάρα.

6.2 Οι εναλλακτικές μέθοδοι μέτρησης της φοροαποφυγής

Η εκτίμηση του μεγέθους της φοροαποφυγής καθώς και του βαθμού φορολογικού σχεδιασμού των επιχειρήσεων επιτυγχάνεται με διάφορα μέτρα. Τα μέτρα αυτά απαιτούν τα ακόλουθα δύο εταιρικά οικονομικά μεγέθη, το φορολογητέο εισόδημα και τη φορολογική υποχρέωση. Το φορολογητέο εισόδημα συμβάλει στην αξιολόγηση της διαφοράς μεταξύ του λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος ενώ η φορολογική υποχρέωση είναι απαραίτητη για την εκτίμηση του ποσοστού των εισοδημάτων που καταβάλλονται ως φόροι. Αναμφισβήτητα η διαδικασία συγκέντρωσης στοιχείων σχετικά με τη συμμόρφωση των φορολογούμενων ως προς τους φόρους παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Δεδομένου μάλιστα ότι η φοροαποφυγή μπορεί να περιλαμβάνει παράνομες δραστηριότητες καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη η λήψη αξιόπιστων δεδομένων.

Οι έλεγχοι της φορολογικής διοίκησης και τα δεδομένα των φορολογικών ελέγχων αποτελούν πιθανές πηγές πληροφόρησης. Τα δεδομένα μάλιστα μπορούν να συγκεντρωθούν

από τους ίδιους τους φορολογούμενους, οι οποίοι δύνανται να περιγράψουν τη φορολογική τους συμπεριφορά. Μια άλλη πιθανή και γενικά θεωρούμενη αξιόπιστη πηγή δεδομένων αναφέρεται στα στοιχεία των φορολογικών δηλώσεων, τα οποία υποβάλλει η εταιρεία στη φορολογική διοίκηση κάθε χρόνο. Βέβαια η πρόσβαση σε τέτοιες πληροφορίες είναι περιορισμένη καθώς οι φορολογικές δηλώσεις είναι εμπιστευτικές και διατίθενται μόνο σε μικρό αριθμό ατόμων (Salihu et al, 2013). Σύμφωνα με την Ελληνική νομοθεσία, το άρθρο 17 του Ν. 4174 του 2013 προστατεύει τυχόν δεδομένα σχετικά με τις προσωπικές πληροφορίες του φορολογούμενου.

Η απόκτηση προσωπικών πληροφοριών αποτελεί παραβίαση του νόμου και υπόκειται σε αυστηρές κυρώσεις. Οι ερευνητές που δεν μπορούν να παρακάμψουν τα ζητήματα προστασίας της ιδιωτικής ζωής καταφεύγουν σε έμμεσες μεθόδους και μέτρα για την εκτίμηση της φοροδιαφυγής των επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας δεδομένα που συλλέγονται από τις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις μιας επιχείρησης. Χαρακτηριστικά, ο Manzon και Plesko (2002) εκτίμησαν το φορολογητέο εισόδημα μέσω της τρέχουσας φορολογικής δαπάνης ενώ ο Rego (2003), ο Desai και Dharmarala (2006) όπως και ο Chen και συν. (2010) χρησιμοποίησαν για τη μέτρηση της φοροαποφυγής εταιρικών φόρων τις διαθέσιμες πληροφορίες των οικονομικών καταστάσεων. Υπάρχουν βέβαια διαφορετικές απόψεις για τη χρήση δεδομένων από τις οικονομικές καταστάσεις.

Ειδικότερα, ο Hanlon (2003) θεωρεί ότι η μέθοδος αυτή οδηγεί σε εσφαλμένα συμπεράσματα σχετικά με τη φορολογική υποχρέωση και το φορολογητέο εισόδημα. Ο McGill και Outslay (2004) εξέτασαν προσωρινές και μόνιμες διαφορές ως απόδειξη της δραστηριότητας φοροαποφυγής σε επιλεγμένες εταιρείες. Οι παραπάνω κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχουν αποτελεσματικές φορολογικές πληροφορίες δημοσιευμένες στις οικονομικές καταστάσεις. Υποστήριξαν ότι πρέπει να υπάρχουν λεπτομερείς πληροφορίες για τα φορολογικά έξοδα μιας επιχείρησης στις οικονομικές καταστάσεις, Παρά τις επικρίσεις και τις αντιρρήσεις, η εξαγωγή των φορολογητέων εισοδημάτων και των φορολογικών υποχρεώσεων από τη λογιστικές καταστάσεις για την ανίχνευση της φοροδιαφυγής των εταιρειών είναι μια ευρέως χρησιμοποιούμενη πρακτική μεταξύ των ερευνητών.

6.3 Τα μέτρα αποφυγής των εταιρικών φόρων

Όπως ήδη προαναφέρθηκε η φοροαποφυγή εκτιμάται ακολουθώντας διαφορετικές προσεγγίσεις, οι οποίες χρησιμοποιούν πληροφορίες και δεδομένα από τις οικονομικές καταστάσεις ή τις φορολογικές δηλώσεις μιας εταιρείας. Οι εμπειρικές μελέτες στον συγκεκριμένο τομέα εφαρμόζουν κυρίως τα ακόλουθα δύο βασικά μέτρα. Τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή (Effective Tax Rate) καθώς και τη λογιστική-φορολογική διαφορά (Book Tax Differences). Σημειώνεται επίσης ότι πληθώρα μελετών όπως αυτές των Hanlon και Heitzman (2010), Salihu και συν. (2013) και Gebhart (2017) προσπάθησαν να αναζητήσουν τα κυριότερα μέτρα, τα οποία εφάρμοσαν οι ερευνητές στην προσπάθεια εκτίμησης του μεγέθους της φοροαποφυγής από τις εταιρικές οικονομικές καταστάσεις.

6.3.1 Το μέτρο του πραγματικού φορολογικού συντελεστή (ETR)

Πραγματικός φορολογικός συντελεστής είναι ο λόγος του ποσοστού της φορολογικής υποχρέωσης της εταιρείας προς τα κέρδη προ φόρων. Αποτελεί με άλλα λόγια το μέσο φορολογικό συντελεστή για τα εταιρικά κέρδη αποκαλύπτοντας την πραγματική φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων. Οι χαμηλότεροι πραγματικοί φορολογικοί συντελεστές σε σύγκριση με τους θεσπισμένους φορολογικούς συντελεστές υποδηλώνουν δραστηριότητες φοροαποφυγής, οι οποίες ενδέχεται να απορρέουν από στρατηγικές σχεδιασμού που επιδιώκουν τη μείωση των φορολογικών πληρωμών ή/ και τη διαχείριση των φορολογικών εσόδων (Hanlon and Heitzman, 2010). Οι ποικίλες παραλλαγές λοιπόν που παρουσιάζει το μέτρο του πραγματικού φορολογικού συντελεστή αναπτύσσονται παρακάτω και είναι οι εξής.

Αρχικά ο GAAP ETR (General Accepted Accounting Principles) δίνεται από τον λόγο του συνολικού φόρου εισοδήματος προς το λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων. Εκφράζει το συνολικό ποσοστό των εταιρικών προ φόρου κερδών που δύναται να καταβληθεί ως φόρος. Ειδικότερα, ο Chen και συν. (2010) προκειμένου να διερευνήσουν την επιθετική φορολογική αποφυγή στις οικογενειακές εταιρείες στην Κίνα χρησιμοποίησαν το εν λόγω μέτρο.

Επιπροσθέτως, ο Armstrong και συν. (2012) αξιολόγησαν τις επιπτώσεις των αποφάσεων των διευθυντικών στελεχών στη φοροδιαφυγή χρησιμοποιώντας εξίσου το ίδιο μέτρο. Ο GAAP ETR μειονεκτεί ως προς το ότι καταγράφει μόνο τους εκτός κανόνων τύπους φοροαποφυγής και αγνοεί τις στρατηγικές αναβαλλομένης φορολογίας.

Ο Current ETR είναι ο φόρος εισοδήματος που καταβάλλεται διαιρούμενος με το λογιστικό αποτέλεσμα προ ή μετά φόρων (Lanis and Richardson, 2011). Οι παραπάνω ερευνητές χρησιμοποίησαν τον τρέχοντα ETR στη μελέτη τους προκειμένου να εξετάσουν τη σχέση μεταξύ επιθετικής φορολογικής αποφυγής και εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των αυστραλέζικων εταιρειών. Ο τρέχων ETR σε αντιδιαστολή με τον GAAP ETR αντανακλά τις στρατηγικές αναβαλλομένης φορολογίας των επιχειρήσεων, αλλά όπως και ο GAAP ETR μπορεί να προσδιορίσει μόνο τους εκτός κανόνων τύπους φοροαποφυγής. Παράλληλα, και οι δύο παραπάνω τύποι πραγματικών φορολογικών συντελεστών αδυνατούν να καθορίσουν τη μακροπρόθεσμη φοροαποφυγή.

Ο Cash ETR υπολογίζεται διαιρώντας τους φόρους που καταβλήθηκαν σε μετρητά με το λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων και εκφράζει το φόρο που καταβάλλεται ανά δολάριο (ή ευρώ) του εισοδήματος που κερδίζεται (Chen et al, 2010). Ο ταμειακός ETR επηρεάζεται από από στρατηγικές αναβαλλομένης φορολογίας καθώς και οι χρονικές περίοδοι που συνδέονται με τους καταβληθέντες φόρους και τα κέρδη προ φόρων είναι πιθανό να μην είναι συνεπείς.

Ο Long-run ETR αναφέρεται στο άθροισμα των φόρων που καταβάλλονται επί n έτη διαιρούμενο με το άθροισμα του λογιστικού αποτελέσματος προ φόρων σε n έτη (Dyregang et al, 2008). Ο μακροπρόθεσμος ταμειακός ETR αντλεί τις φορολογικές πληροφορίες για μια χρονική περίοδο, ελαχιστοποιώντας έτσι τη μεταβλητότητα μεταξύ των ετών που οφείλεται σε προσωρινές διαφορές βάσει λογιστικής και φορολογικής βάσης όπως παρατηρείται στους ετήσιους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές. Έτσι, ο δείκτης εκφράζει τη μακροπρόθεσμη φορολογική αποφυγή εταιρειών με μεγαλύτερη ακρίβεια από ότι οι ετήσιοι πραγματικοί φορολογικοί συντελεστές.

6.3.2 Το μέτρο των λογιστικών-φορολογικών διαφορών (BTD)

Ένα ακόμη σημαντικό μέτρο φοροαποφυγής επικεντρώνεται στις διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος. Η ποιότητα των κερδών καθώς και οι στρατηγικές διαχείρισης τους προσδιορίζονται σε πολυάριθμες μελέτες με τη χρήση του παραπάνω μέτρου. Οι λογιστικές-φορολογικές διαφορές σύμφωνα με τους Hanlon και Heitzman (2010), παρουσιάζουν δυσκολίες στην τεκμηρίωση τους, δεδομένης της ακυρότητας των φορολογικών αποτελεσμάτων. Γι' αυτό το λόγο, πολλοί ερευνητές χρησιμοποιούν το μοντέλο των Manzon και Plesko (2002), σύμφωνα με το οποίο το φορολογητέο εισόδημα προσεγγίζεται σε μεγάλο βαθμό από το ακαθάριστο τρέχον φορολογικό έξοδο με το νόμιμο φορολογικό συντελεστή. Ειδικότερα, ο Total BTD υπολογίζεται διαιρώντας αρχικά το τρέχον φορολογικό έξοδο με το νόμιμο φορολογικό συντελεστή και κατόπιν αφαιρώντας το από τα έσοδα βιβλίων προ φόρων. Πρόκειται δηλαδή για τη συνολική διαφορά μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος.

Το μέτρο του BTD παρουσιάζεται στη βιβλιογραφία σε διάφορες μορφές. Χαρακτηριστικά, ο Hanlon και Heitzman (2010) αναφέρουν ότι οι συνολικές διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος αποτελούνται κυρίως από στοιχεία που δεν είναι λογιστικές διαφορές και συνεπακόλουθα πολυάριθμες μελέτες χρησιμοποιούν διαφορετικές μορφές λογιστικών-φορολογικών διαφορών. Ο Desai και Dharmapala (2006) προκειμένου να περιγράψουν τη δραστηριότητα των φορολογικών καταφυγίων, κατασκεύασαν μια διαφορετική μορφή BTD. Το μοντέλο των παραπάνω προκαλεί το μέρος του Total BTD που μπορεί να αποδοθεί στη φοροδιαφυγή και όχι στη διαχείριση των κερδών, με άλλα λόγια καθορίζει ένα μη φυσιολογικό BTD αφού αφαιρεθεί ο αντίκτυπος των συνολικών δεδουλευμένων εσόδων. Παράλληλα ο Frank και συν. (2009), δημιούργησαν ένα μέτρο που ανιχνεύει στατιστικά τη δραστηριότητα φορολογικού καταφυγίου. Χαρακτηριστικό αυτού του μέτρου είναι ότι καταγράφει μόνο μόνιμες λογιστικές-φορολογικές διαφορές.

6.3.3 Άλλα μέτρα φοροαποφυγής

Το μέγεθος της φοροαποφυγής προσεγγίζεται και από τα ακόλουθα μέτρα. Αρχικά το μέτρο του DTAX, η διαφορά δηλαδή μεταξύ νόμιμου και πραγματικού φορολογικού συντελεστή μιας επιχείρησης χρησιμοποιείται να τον προσδιορισμό της φοροαποφυγής. Αναλυτικότερα, ο Frank και συν. (2009) ανέλυσαν το παραπάνω μέτρο χρησιμοποιώντας τη διαθέσιμη μόνιμη διαφορά προκειμένου να αναζητήσει τα στοιχεία που μειώνουν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή μιας επιχείρησης. Ο Frank και συν. (2009) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο DTAX είναι ένα αντιπροσωπευτικό μέτρο εκτίμησης της φοροαποφυγής. Δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί και η συμβολή του Wilson (2009) στην εκτίμηση της φοροαποφυγής.

Ο Wilson (2009) στην προσπάθεια εκτίμησης της φοροαποφυγής ανέπτυξε ένα μοντέλο αντλώντας μάλιστα δεδομένα από επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν εταιρείες που ασχολούνταν με δραστηριότητες φοροαποφυγής. Χαρακτηριστικά, επισημαίνουν ότι τα συμπεράσματά τους δεν μπορούν να γενικευθούν σε ένα ευρύτερο σύνολο εταιρειών που συμμετέχουν σε δραστηριότητες φοροαποφυγής. Επιπλέον, ο Hanlon και Heitzman (2010) παρουσιάζουν και συζητούν με κριτικό πνεύμα τα διαθέσιμα μέτρα για την αντιμετώπιση της φοροαποφυγής, επιχειρώντας έτσι να παράσχουν καθοδήγηση αναφορικά με τον τρόπο χρήσης κάθε μέτρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

7.1 Στοιχεία έρευνας και δείγμα

Για την εν λόγω έρευνα συγκεντρώθηκαν δεδομένα από τους Ετήσιες Οικονομικές Εκθέσεις και σχετικές σημειώσεις 20 εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών (ΧΑ) εταιρειών για την περίοδο 2015 έως 2018. Τα δεδομένα ταξινομήθηκαν σε μορφή πάνελ (panel data) ενσωματώνοντας συνολικά 80 παρατηρήσεις. Η άντληση των δεδομένων που αφορούν τους φόρους που καταβλήθηκαν στην εξεταζόμενη περίοδο για τον υπολογισμό του CashETR έγινε μέσω της προβλεπόμενης από τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (IAS/IFRS) Κατάστασης Ταμειακών Ροών (Cash Flow Statement) ενώ για τον υπολογισμό των αριθμοδεικτών των λοιπών μεγεθών αντλήθηκαν δεδομένα από τις Ετήσιες Ατομικές Οικονομικές Καταστάσεις και τις εκθέσεις ελέγχου των ορκωτών Ελεγκτών.

7.2 Μέτρο εταιρικής φοροαποφυγής

Είναι γεγονός ότι πολλές έρευνες στην προσπάθεια τους να δημιουργήσουν μέτρα κατάλληλα να εκφράσουν τη φοροδιαφυγή των εταιρειών χρησιμοποιούν δεδομένα από τις οικονομικές καταστάσεις. Στην τρέχουσα έρευνα χρησιμοποιείται το μέτρο του πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή (CashETR), το οποίο υπολογίζεται από το λόγο του πληρωτέου φόρου εισοδήματος προς το προ φόρων λογιστικό εισόδημα. Σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες, οι χαμηλότερες τιμές του πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή υποδεικνύουν υψηλότερα επίπεδα φοροδιαφυγής. Μερικές μάλιστα από αυτές όπως των Gupta και Newberry (1997), Rego (2003), Chen και συν. (2010), Dyreng και συν. (2010),

Armstrong και συν. (2012) χρησιμοποίησαν τον πραγματικό ταμειακό φορολογικό συντελεστή ως ένα έμμεσο τρόπο για να εκφράσουν τη φοροαποφυγή των εταιρειών.

7.3 Μοντέλο και μεταβλητές έρευνας

7.3.1 Μοντέλο παλινδρόμησης

Η τρέχουσα έρευνα χρησιμοποιεί ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης σε οικονομετρικό μοντέλο τυχαίων επιδράσεων με χρονικές επιδράσεις προκειμένου να εξετάσει τους πιθανούς καθοριστικούς παράγοντες της φοροδιαφυγής των εταιρειών από τις ελληνικές επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια των ετών 2015-2018. Το μοντέλο που εξετάζει τις υποθέσεις (H1, H2, H3) είναι το ακόλουθο.

$$\text{CashETR}_{i,t} = \alpha_0 + \beta_1 \cdot \text{FirmSize}_{i,t} + \beta_2 \cdot \text{Roa}_{i,t} + \beta_3 \cdot \text{Debttoequity}_{i,t} + \beta_4 \cdot \text{Liquidity}_{i,t} + \beta_5 \cdot \text{Boardindep}_{i,t} + \beta_6 \cdot \text{Audittyp}_{ei,t} + \beta_7 \cdot \text{Ownconc}_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

7.3.2 Εξαρτημένη μεταβλητή

Η εξαρτημένη μεταβλητή που χρησιμοποιείται στο παραπάνω οικονομετρικό μοντέλο είναι η $\text{CashETR}_{i,t}$. Πρόκειται για το μέτρο του πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή μιας εταιρείας i κατά το έτος t , το οποίο όπως ήδη προαναφέρθηκε υπολογίζεται από το λόγο των φόρων εισοδήματος που καταβάλλονται σε μετρητά προς το λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων μιας επιχείρησης. Ο πραγματικός ταμειακός φορολογικός συντελεστής δεν επηρεάζει τα λογιστικά κέρδη και δεν επηρεάζεται από τις μεταβολές των λογιστικών δεικτών. Εάν υπολογίζεται σε ετήσια βάση οι φόροι που καταβάλλονται σε μετρητά ενδέχεται να

περιλαμβάνουν φόρους που καταβάλλονται στα κέρδη διαφορετικών περιόδων (Hanlon και Heitzman, 2010).

7.3.3 Ανεξάρτητες μεταβλητές

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στο παραπάνω οικονομετρικό μοντέλο είναι αρχικά η $Boardindep_{i,t}$. Πρόκειται για την ανεξαρτησία του Διοικητικού Συμβουλίου μιας εταιρείας, η οποία υπολογίζεται από το ποσοστό των ανεξάρτητων μελών του Διοικητικού Συμβουλίου. Αντιστοίχως, η ανεξάρτητη μεταβλητή $Audittyp_{ei,t}$ εκφράζει τον τύπο της ελεγκτικής εταιρείας. Ειδικότερα η μεταβλητή παίρνει την τιμή 1 εάν η εταιρεία ελέγχεται από ελεγκτική εταιρεία που περιλαμβάνεται στις λεγόμενες “Big 4”¹ ελεγκτικές εταιρείες ενώ αν δεν ελέγχεται από τις εν λόγω εταιρείες παίρνει την τιμή 0. Τέλος η ανεξάρτητη μεταβλητή $Ownconp_{i,t}$ αναφέρεται στη συγκέντρωση ιδιοκτησίας. Υπολογίζεται ως ποσοστιαία συγκέντρωση των ιδιοκτητών μετοχών με ποσοστό μεγαλύτερο του 5% ανά μέτοχο.

7.3.4 Μεταβλητές ελέγχου

Στο παραπάνω οικονομετρικό μοντέλο περιλαμβάνονται διάφορες μεταβλητές ελέγχου, οι οποίες αντλήθηκαν από τη σχετική βιβλιογραφία ώστε να ελεγχθεί η ύπαρξη επιπρόσθετων επιπτώσεων στη φοροδιαφυγή των επιχειρήσεων. Όλες οι εν λόγω μεταβλητές ελέγχου που χρησιμοποιήθηκαν σε προηγούμενες μελέτες διαπιστώθηκε ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ αυτών των μεταβλητών και της φοροαποφυγής εταιρικού φόρου. Οι μεταβλητές ελέγχου λοιπόν που χρησιμοποιούνται στο παραπάνω οικονομετρικό μοντέλο είναι οι εξής.

¹ Οι Big 4 ελεγκτικές εταιρείες στον Ελληνικό χώρο αποτελούνται από την Deloitte, PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young και KPMG

Η πρώτη μεταβλητή ελέγχου είναι η $Firmsize_{i,t}$, η οποία αναφέρεται στο μέγεθος της επιχείρησης. Ορίζεται ως ο λογάριθμος του συνολικού ενεργητικού της εταιρείας σε εκατομμύρια ευρώ, που αντλείται από τον ισολογισμό της εταιρείας i κατά το έτος t . Στη βιβλιογραφία διαπιστώθηκε ότι το μέγεθος μιας επιχείρησης συσχετίζεται με την αποφυγή φορολογίας εταιρειών. Ο Plesko (2003) και ο Noor και συν. (2010) διαπιστώνουν ότι υπάρχει θετική σχέση ενώ ο Chen και συν. (2010) καταλήγουν στο αντίθετο συμπέρασμα.

Η επόμενη μεταβλητή ελέγχου $Roai,t$ αναφέρεται στην κερδοφορία και υπολογίζεται ως ο λόγος κέρδη προ φόρων προς το συνολικό ενεργητικό για την εταιρεία i κατά το έτος t . Ο Gupta και Newberry (1997) υποδεικνύουν μια θετική συσχέτιση μεταξύ της κερδοφορίας των επιχειρήσεων (ROA) και των πραγματικών φορολογικών συντελεστών, ενώ η Rego (2003) και οι McGuire και συν. (2012) παρουσιάζουν θετική συσχέτιση με την επιθετική φοροαποφυγή.

Η τρίτη μεταβλητή ελέγχου είναι η $Debttoequity_{i,t}$, η οποία αναφέρεται στη μόχλευση και υπολογίζεται ως ο λόγος του μακροπρόθεσμου χρέους της επιχείρησης προς το συνολικό ενεργητικό. Αρκετές μελέτες έχουν συσχετίσει θετικά το μέγεθος της μόχλευσης με την επιθετική φοροαποφυγή. Ο Gupta and Newberry (1997), Chen και συν. (2010), Dyreng και συν. (2010), Armstrong και συν. (2012) είναι ορισμένοι από τους συγγραφείς που περιλαμβάνουν τη μόχλευση στις έρευνές τους. Ωστόσο οι προαναφερθέντες ερευνητές καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα σχετικά με την ύπαρξη θετικής ή αρνητικής σχέσης μεταξύ των δύο αυτών μεγεθών.

Η επόμενη μεταβλητή ελέγχου είναι η $Liquidity_{i,t}$, η οποία ορίζεται ως ο αριθμοδείκτης που μετρά την ρευστότητα μιας εταιρείας i κατά το έτος t και υπολογίζεται από το πηλίκο του κυκλοφορούντος ενεργητικού προς το σύνολο των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων στο τέλος του έτους t . Η υψηλή ρευστότητα εξασφαλίζει στις επιχειρήσεις ισχυρές συνεργασίες με ελεγκτικές εταιρείες αποσκοπώντας στη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης παράλληλα όμως συντελεί στη μείωση του τραπεζικού δανεισμού και συνεπώς στη μείωση των εξόδων από τόκους με άμεση συνέπεια στη φορολογική επιβάρυνση καθώς και στον αποτελεσματικό φορολογικό συντελεστή, καθώς περιορίζονται οι εκπτώσεις εξόδων από τα φορολογητέα κέρδη (Chen et al, 2010).

Καταληκτικά ο τελευταίος όρος $\epsilon_{i,t}$ του οικονομετρικού μοντέλου αποτελεί τον όρο σφάλματος της παλινδρόμησης.

7.3.5 Υποθέσεις και περιορισμοί

Αναφορικά με τις ερευνητικές υποθέσεις, η τρέχουσα έρευνα εξετάζει τις ακόλουθες υποθέσεις.

H1: Η αναλογία των εξωτερικών συμβούλων στο διοικητικό συμβούλιο μιας εταιρείας σχετίζεται αρνητικά με το επίπεδο επιθετικής φορολογικής αποφυγής

H2: Το μέγεθος της οικογενειακής ιδιοκτησίας μιας εταιρείας σχετίζεται αρνητικά με το επίπεδο επιθετικής φορολογικής αποφυγής

H3: Ο τύπος της ελεγκτικής εταιρείας (Big 4) σχετίζεται αρνητικά με το επίπεδο επιθετικής φορολογικής αποφυγής

Αναφορικά με τους ερευνητικούς περιορισμούς, όπως κάθε έρευνα έτσι και η τρέχουσα υπόκειται σε αρκετούς περιορισμούς. Ο κυριότερος περιορισμός της έρευνας αναφέρεται στην χρήση έμμεσων μέτρων για την εκτίμηση της φοροαποφυγής των εταιρειών. Επιπροσθέτως η διαδικασία της εκτίμησης του μεγέθους της φοροαποφυγής προϋποθέτει την χρησιμοποίηση δεδομένων και στοιχείων από τις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις, γεγονός το οποίο αμφισβητείται από ορισμένους ερευνητές όπως είναι ο Plesko (2003) και ο Hanlon και Heitzman (2010). Ειδικότερα, οι προηγούμενοι έθεσαν σε αμφισβήτηση την ακρίβεια των οικονομικών καταστάσεων, στις οποίες βασίστηκαν οι μετρήσεις της φοροαποφυγής και συγκεκριμένα του πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή (CashETR).

Ο Hanlon και Heitzman (2010) με τη σειρά τους θεωρούν ότι το μέγεθος αυτό αδυνατεί να συμπεριλάβει πιθανές δραστηριότητες φοροαποφυγής ενώ ο Dyreng και συν. (2008) υποστηρίζει πως το μέτρο του πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή παρουσιάζει ευαισθησία στη μεταβλητότητα από έτος σε έτος. Επίσης ο Gupta και Newberry (1997) ακολούθησαν ορισμένες υποθέσεις προκειμένου να αποκλείονται τα παράλογα μεγέθη των πραγματικών ταμειακών φορολογικών συντελεστών, οι οποίες παρουσιάζονται ως εξής. Αρχικά εάν το αποτέλεσμα προ φόρων είναι ζημία και ταυτόχρονα υπάρχει πληρωμή φόρου τότε ο CashETR παίρνει την μέγιστη τιμή (100%). Επίσης εάν το αποτέλεσμα προ φόρων είναι ζημία και ταυτόχρονα υπάρχει επιστροφή φόρου τότε ο CashETR παίρνει την τιμή (0%) και τέλος η ανεξάρτητη μεταβλητή CashETR κυμαίνεται μεταξύ 0% και 100%.

7.4 Αποτελέσματα παλινδρόμησης

Αναφορικά με την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, η Dependent Variable (CashETR) αναφέρεται στο όνομα της εξαρτημένης μεταβλητής. Ακολούθως η μέθοδος εκτίμησης που ακολουθείται είναι η μέθοδος των ελαχίστων τετραγώνων. Η ημερομηνία και η ώρα εμφάνισης των αποτελεσμάτων είναι οι 10/22/2019 και 17:38 αντίστοιχα ενώ το μέγεθος του δείγματος περιλαμβάνει τις χρονολογίες 2015-2018, το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε δηλαδή στην εκτίμηση είναι οι τέσσερις αυτές περιόδους. Επιπροσθέτως, η στήλη variable εμφανίζει τα ονόματα των μεταβλητών, η στήλη coefficient τις εκτιμήσεις των συντελεστών και η στήλη st. error τα τυπικά σφάλματα των συντελεστών. Αντιστοίχως με τη στήλη t-statistic παρουσιάζεται ο έλεγχος της υπόθεσης $H_0: \beta=0$ ενώ με τη στήλη prob η πιθανότητα λάθους αν απορρίψουμε την μηδενική υπόθεση.

Τα παρακάτω αποτελέσματα της παλινδρόμησης λοιπόν παρέχουν τις κατάλληλες πληροφορίες προκειμένου να γίνουν αποδεκτές ή να απορριφθούν αντίστοιχα οι ερευνητικές υποθέσεις του δείγματος. Όσον αφορά τις επιμέρους μεταβλητές για τις ανεξάρτητες μεταβλητές Roa και Firmsize προκύπτει στατιστική σημαντικότητα ενώ το αντίθετο ισχύει για την Debttoequity. Αντιστοίχως για τις υπόλοιπες μεταβλητές δεν προκύπτει στατιστική

σημαντικότητα με εξαίρεση την Auditttype με αποτέλεσμα να μην είναι κατάλληλες να ερμηνεύσουν την εξαρτημένη μεταβλητή CashETR.

Επομένως, ακολουθώντας την κατανομή F και αναλύοντας τους συντελεστές των εξαρτημένων μεταβλητών απορρίπτεται η αποδοχή των ερευνητικών υποθέσεων. Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης αποκαλύπτουν ότι στο μοντέλο παλινδρόμησης οι μεταβλητές Ownconp, Boardindep δεν είναι στατιστικά σημαντικές σε αντίθεση με την Auditttype. Η φοροαποφυγή μεταξύ των ελληνικών επιχειρήσεων δεν φαίνεται να επηρεάζεται ούτε από το ποσοστό των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου ούτε από το ποσοστό συγκέντρωσης του μετοχικού κεφαλαίου των εταιρειών ενώ φαίνεται να επηρεάζεται από τον τύπο της ελεγκτικής εταιρείας.

Dependent Variable: CASHETR

Method: Panel Least Squares

Date: 10/22/19 Time: 17:38

Sample: 2015 2018

Periods included: 4

Cross-sections included: 20

Total panel (balanced) observations: 80

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
FIRMSIZE	-0.052417	0.013384	-3.916515	0.0002
ROA	-0.458192	0.119044	-3.848940	0.0003
DEBTTOEQUITY	-0.194692	0.158937	-1.224965	0.2246
LIQUIDITY	-0.024854	0.006917	-3.593172	0.0006
BOARDING	-0.089266	0.207100	-0.431027	0.6677
AUDITTYPE	0.105650	0.088898	1.188433	0.2386
OWNCONC	0.052190	0.411810	0.126733	0.8995
C	0.352068	0.253590	1.388337	0.1693

R-squared	0.148045	Mean dependent var	-0.10784
Adjusted R-squared	0.065216	S.D. dependent var	0
S.E. of regression	0.269312	Akaike info criterion	0.278548
Sum squared resid	5.222097	Schwarz criterion	0.308749
Log likelihood	-4.349976	Hannan-Quinn criter.	0.546952
F-statistic	1.787363	Durbin-Watson stat	0.404252
Prob(F-statistic)	0.102980		1.990160

Πίνακας 7.1: Αποτελέσματα παλινδρόμησης

Dependent Variable: CASHETR

Method: Panel Least Squares

Date: 10/22/19 Time: 17:46

Sample: 2015 2018

Periods included: 4

Cross-sections included: 20

Total panel (balanced) observations: 80

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
FIRMSIZE	-0.047706	0.014134	-3.375259	0.0012
LIQUIDITY	-0.024366	0.002891	-8.428023	0.0000
ROA	-0.450183	0.142392	-3.161571	0.0023
BOARDING	-0.123695	0.177688	-0.696138	0.4885
C	0.346490	0.106276	3.260279	0.0017

R-squared	0.114364	Mean dependent var	-0.10784
Adjusted R-squared	0.067130	S.D. dependent var	0
S.E. of regression	0.269037	Akaike info criterion	0.278548
Sum squared resid	5.428550	Schwarz criterion	0.272522
Log likelihood	-5.900896	Hannan-Quinn criter.	0.421399
F-statistic	2.421220	Durbin-Watson stat	0.332211
Prob(F-statistic)	0.055644		1.941263

Πίνακας 7.2: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για την ερευνητική υπόθεση H1

Dependent Variable: CASHETR

Method: Panel Least Squares

Date: 10/22/19 Time: 17:46

Sample: 2015 2018

Periods included: 4

Cross-sections included: 20

Total panel (balanced) observations: 80

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
FIRMSIZE	-0.046343	0.015414	-3.006647	0.0036
LIQUIDITY	-0.025385	0.003998	-6.349529	0.0000
ROA	-0.428347	0.112010	-3.824185	0.0003
OWNCONC	0.129663	0.324520	0.399554	0.6906
C	0.215234	0.262677	0.819385	0.4152

R-squared	0.116286	Mean dependent var	-0.10784
Adjusted R-squared	0.069155	S.D. dependent var	0
S.E. of regression	0.268744	Akaike info criterion	0.278548
Sum squared resid	5.416766	Schwarz criterion	0.270349
Log likelihood	-5.813976	Hannan-Quinn criter.	0.419226
F-statistic	2.467275	Durbin-Watson stat	0.330038
Prob(F-statistic)	0.051989		1.934781

Πίνακας 7.3: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για την ερευνητική υπόθεση H2

Dependent Variable: CASHETR

Method: Panel Least Squares

Date: 10/22/19 Time: 17:45

Sample: 2015 2018

Periods included: 4

Cross-sections included: 20

Total panel (balanced) observations: 80

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
FIRMSIZE	-0.053787	0.019471	-2.762490	0.0072
LIQUIDITY	-0.020803	0.003272	-6.358472	0.0000
ROA	-0.519592	0.118684	-4.377946	0.0000
AUDITTYPE	0.105323	0.036275	2.903447	0.0048
C	0.321061	0.167100	1.921369	0.0585

R-squared	0.134605	Mean dependent var	-0.10784
Adjusted R-squared	0.088451	S.D. dependent var	0
S.E. of regression	0.265944	Akaike info criterion	0.278548
Sum squared resid	5.304480	Schwarz criterion	0.249402
Log likelihood	-4.976084	Hannan-Quinn criter.	0.398279
F-statistic	2.916408	Durbin-Watson stat	0.309091
Prob(F-statistic)	0.026738		1.998657

Πίνακας 7.4: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για την ερευνητική υπόθεση H3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εργασία αυτή εξετάζοντας τον πραγματικό ταμειακό φορολογικό συντελεστή ως μέτρο φοροαποφυγής σε εισηγμένες εταιρείες στο Χρηματιστήριο Αθηνών κατέληξε στο συμπέρασμα ότι επιχειρήσεις με βαθμό απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων μεγαλύτερο από αυτόν του συνολικού κεφαλαίου, με απόδοση ενεργητικού μεγαλύτερη από το κόστος των δανειακών κεφαλαίων, επιχειρήσεις μεγαλύτερου μεγέθους, καθώς και επιχειρήσεις με μεγαλύτερη απόδοση στοιχείων ενεργητικού, είναι πιο αποδοτικές στη χρησιμοποίηση των περιουσιακών τους στοιχείων και πιο αποδοτικές στη λειτουργία τους, εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά φοροδιαφυγής.

Διαπιστώθηκε μάλιστα ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές συγκέντρωση ιδιοκτησίας, και ανεξαρτησία διοικητικού συμβουλίου κρίνονται ακατάλληλες για να ερμηνεύσουν της φοροαποφυγή σε αντίθεση με πληθώρα μελετών που τις κρίνουν ως σημαντικούς παράγοντες της φοροαποφυγής. Επιπλέον, διαπιστώνεται μια στατιστικά σημαντική σχέση, μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής, τύπος ελεγκτικής εταιρείας και πραγματικού ταμειακού φορολογικού συντελεστή. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμο να διεξαχθεί περαιτέρω έρευνα στο εν λόγω αντικείμενο. Η έρευνα θα μπορούσε να περιλαμβάνει μεγαλύτερο δείγμα επιχειρήσεων ακόμη και από άλλες χώρες. Παράλληλα η χρησιμοποίηση επιπρόσθετων μέτρων φοροδιαφυγής θα την καθιστούσε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα για τη διεξαγωγή σημαντικών αποτελεσμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγαπητός, Γ.Ι. (2004β). Νέα Μακροοικονομική και Ορθολογικές Επιχειρηματικές Αποφάσεις-Θεωρητική και Εφαρμοσμένη. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης. Αθήνα

Γεωργακόπουλος, Α.Θ. (2012). Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Δ' Έκδοση. Εκδόσεις Ε. Μπένου. Αθήνα

Γκίνογλου, Δ. (2017). Φορολογική Λογιστική. Β' Έκδοση. Εκδόσεις Πασχαλίδης. Αθήνα

Δουβής, Π. (2008). Offshore δραστηριότητες. Εκδόσεις Press Line. Αθήνα

Καλυβιανάκης, Κ., Ξανθάκης, Μ., Λεβέντης, Α., Μανεσιώτης, Β., Ξανθάκης, Μ., Θεοδωρόπουλος, Σ., Τραχανάς, Κ., Φλεσιοπούλου, Κ. (1993). Φορολογικό καθεστώς, Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα. Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ. Αθήνα

Καραγιώργος, Θ. (2014). Λογιστική Εταιριών και Φορολογία Εισοδήματος. Εκδόσεις Αφοί Θ. Καραγιώργου Ο.Ε. Θεσσαλονίκη

Τάτσος, Ν. (2012). Θεωρία των Φόρων και Φορολογική Πολιτική. Α' Έκδοση. Εκδόσεις Κριτική Α.Ε. Αθήνα

Φινοκαλιώτης, Κ. (2014). Φορολογικό Δίκαιο. Έ έκδοση. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα-Θεσσαλονίκη

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Andreoni, J. (1998). Tax Compliance. *Journal of Economic Literature*. vol. XXXVI. pp. 818-860

Alm, J. (2012). *Measuring, Explaining, And Controlling Tax Evasion: Lessons From Theory, 2 Experiments, And Field Studies*. Tulane University. Working Paper 1213

Annur, A.H., Saliu, A.I., Obid, N.S. (2014). Corporate ownership, governance and tax avoidance: An interactive effects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. vol. 164. pp. 150-160

Armstrong, C.S., Blouin, J.L., Larcker, D.F. (2012). The incentives for tax planning. *Journal of Accounting and Economics*. vol 53. pp. 391-411

Balakrishnan, K., Blouin, J., Guay, W. (2018). *Tax Aggressiveness and Corporate Transparency*. American Accounting Association

Bertrand, M., Schoar, A. (2003). Managing with Style: The Effect of Managers on Firm Policies. *The Quarterly Journal of Economics*. vol. 118. no. 4. pp. 1169-1208

Blouin, J. (2014). Defining and Measuring Tax Planning Aggressiveness. *National Tax Journal*. vol. 67. no. 4. pp. 875-900

Campbell, K., Helleloid, D. (2016). Starbucks: Social responsibility and tax avoidance. *J. of Acc. Ed.* vol. 37. pp. 38-60

Chen, S., Chen, X., Cheng, Q., Shevlin, T. (2010). Are family firms more tax aggressive than non-family firms? *Journal of Financial Economics*. vol. 95. pp. 41-61

Chen, C., Lai, S. (2012). Financial Constraint and Tax Aggressiveness. *Journal of Financial Economics*. pp. 1-41

Chyz, J.A. (2010). Personally Tax Aggressive Managers and Firm Level Tax Avoidance, Working Paper, Eller College of Management, University of Arizona

Crocker, K., Slemrod, J. (2005). Corporate tax evasion with agency costs. *Journal of Public Economics*. vol. 89. pp. 1593-1610

Deegan, C. (2002). The Legitimising Effect of Social and Environmental Disclosures-A Theoretical Foundation. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*. vol. 15. pp. 282-311

Desai, M., Dharmapala, D. (2006). Corporate tax avoidance and high-powered incentives. *Journal of Financial Economics*. vol. 79. pp. 145-179

Desai, M., Dharmapala, D. (2008). Tax and corporate governance: an economic approach

Dharmapala, D. (2008). What problems and opportunities are created by tax havens? *Oxford Review of Economic Policy*. vol. 24. no. 4

Donohoe, M., McGill, G., Outslay, E. (2012). Through the looking glass darkly: what can we learn about a U.S. multinational corporation's international operations from its financial statement disclosures? *National Tax Journal*. vol. 65. no. 4

Dunbar, A., Higgins M.D., Phillips D.J., Plesko A.G. (2010). What do measures of tax aggressiveness measure? University of Connecticut

Dyreng, S.D., Hanlon, M., Maydew, E.L. (2008). Long-run corporate tax avoidance. *The Accounting Review*. vol. 83. no. 1. pp. 61-82

Dyreng, S., Hanlon, M., Maydew, E. (2008). Long-run corporate tax avoidance. *The Accounting Review*. vol. 83. pp. 61-82

European Commission, (2012). Commission recommendation of 6 December 2012 on aggressive tax planning

Frank, M.M., Lynch, J.L., Rego, O.S. (2009). Tax Reporting Aggressiveness and Its Relation to Aggressive Financial Reporting. *The Accounting Review*. vol. 84. no. 2. pp. 467-496

Frischmann, J.P., Shevlin, T., Wilson, R. (2008). Economic Consequences of Increasing the Conformity in Accounting for Uncertain Tax Benefits. *Journal of Accounting & Economics*. vol. 46. pp. 261-278

Gebhart, M.S. (2017). Measuring Corporate Tax Avoidance-An Analysis of Different Measures. *Junior Management Science*. vol. 3. pp. 43-60

Goh, B.W., Lim, C.Y., Shevlin, T., Zang, Y. (2014). Tax Aggressiveness and Auditor Resignation. Working Paper, Singapore Management University, School of Accountancy

Graham, R.J., Tucker, L.A. (2006). Tax shelters and corporate debt policy. *Journal of Financial Economics*. vol. 81. pp. 563-594

Guenther, A.D., Matsunaga, R.S., Williams, M.B. (2013). Tax Avoidance, Tax Aggressiveness, Tax Risk and Firm Risk. Lundquist College of Business, University of Oregon

Gupta, S., Newberry, K. (1997). Determinants of the variability in corporate effective tax rates: evidence from longitudinal study. *Journal of Accounting and Public Policy*. pp. 1-34

Hanlon, M. (2003). What can we infer about a firm's taxable income from its financial statements. *National Tax Journal*. vol. 56. no. 4. pp. 831-863

Hanlon, M., Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*. vol. 50. no. 2-3. pp. 127-178

Hanlon, M., Slemrod, J. (2009). What Does Tax Aggressiveness Signal? Evidence From Stock Price Reactions to News About Tax shelter involvement. *Journal of Public Economics*. vol. 93. no. 1-2. pp. 126-141

Harjito, Y., Sari, N.C., Yulianto, (2017). Tax Aggressiveness Seen From Company Characteristics and Corporate Social Responsibility. *Open Access*. vol. 5. no. 2. pp. 77-91

Hartadinata, O.S., Shauki, E.R. (2012). Agency, Leverage Policy and Tax Aggressiveness During Transition Period: Evidence From Indonesia. Working Paper, Universitas Airlangga, Surabaya

Hindriks, J., Myles, G.D. (2004). *Intermediate Public Economics*. The MIT Press

Hindriks, J., Myles D.G. (2005). *Intermediate Public Economics*. The MIT Press

Jones, C., Temouri, Y., Cobham, A. (2018). Tax haven networks and the role of the Big 4 accountancy firms. *Journal of World Business*. vol. 53. pp. 177-193

Katz, S., Khan, U., Schmidt, A.P. (2013). Tax Avoidance and Future Profitability. Working Paper, Columbia Business School

Kay, J.A. (1980). The Anatomy of Tax Avoidance. In: J. Wright, *Income Distribution: The Limits to Redistribution*. Proceedings of the 31st Symposium of the Colston Research Society, University of Bristol. pp. 135-148

Landolf, U. (2006). Tax and Corporate Responsibility. *International Tax Review*. vol. 29. pp. 6-9

Landry, S., Deslandes, M., Fortin, A. (2013). Tax Aggressiveness, Corporate Social Responsibility, and Ownership Structure. *Journal of Accounting, Ethics & Public Policy*. vol. 14. no. 3

Lanis, R., Richardson, G. (2011). The effect of board of director composition on corporate tax aggressiveness. *Journal of Accounting and Public Policy*. vol. 30. no. 1. pp 50-70

Lanis, R., Richardson, G. (2013). Corporate social responsibility and tax aggressiveness: a test of legitimacy theory. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. vol. 26. no. 1. pp. 75-100

Lanis, R., Richardson, G. (2012). Corporate social responsibility and tax aggressiveness: An empirical analysis. *J. Account. Public Policy*. pp. 86-108

Lietz, G. (2013a). Tax Avoidance vs. Tax Aggressiveness: A Unifying Conceptual Framework. Working Paper, University of Münster, Institute of Accounting and Taxation

Lietz, G. (2013b). Determinants and Consequences of Corporate Tax Avoidance. Working Paper, University of Münster, Institute of Accounting and Taxation

Lisowsky, P., Robinson, L., Schmidt, A. (2010). An Examination of FIN 48: Tax Shelters, Auditor Independence, and Corporate governance. Working paper, University of Illinois at Urbana-Champaign. Tuck School of Business at Dartmouth, and Columbia University

Manzon Jr, G.B., Plesko, G.A. (2002). The Relation Between Financial and Tax Reporting 8 Measures of Income. *Tax Law Review*. vol. 55. pp. 175-214

Martinez, L.A. (2017). Tax aggressiveness: a literature survey. *REPeC, Brasília*. vol. 11. no. 6. pp. 104-121

McGill, G.A., Outslay, E. (2004). Lost in transaction: detecting tax shelter activity in financial statements. *National Tax Journal*. vol. 52. no. 3. pp. 739-756

McGuire, S.T., Omer, T.C., Wang, D. (2012). Tax avoidance: does tax-specific industry expertise make a difference? *The Accounting Review*. vol. 87. no. 3. pp. 975-1003

Modigliani, F., Miller, M. (1958). The Cost Of Capital, Corporation Finance, And The Theory Of Investment. *American Economic Review*. vol. 48. no. 3. pp. 261-297

Noor, R., Fadzillah, M., Syazwani N., Norazam, M. (2010). Corporate Tax Planning: A Study On Corporate Effective Tax Rates of Malaysian Listed Companies. *International Journal of Trade, Economics and Finance*. vol. 1. pp. 189-193

Ober, J. (2015). *The Rise And Fall Of Classical Greece*, Princeton University Press, Princeton & Oxford

OECD (2011). *Taxation and Employment*. OECD Publishing

OECD (2013). *Addressing Base Erosion and Profit Shifting*. OECD Publishing. Paris

OECD (2015b). *Action 13: Guidance on the Implementation of Transfer Pricing Documentation and Country-by-Country Reporting*. OECD Publishing. Paris

Pilos, N. (2017). *Tax Avoidance and Corporate Governance*. Erasmus School of Economics

Plesko, G. (2003). An evaluation of alternative measures of corporate tax rates. *Journal of Accounting and Economics*. vol. 35. pp. 201-226

Rego, O.S. (2003). Tax avoidance activities of U.S. multinational corporations. *Journal of Accounting Research*. vol. 50. no. 3. pp. 775-809

Rego, O.S., Wilson, R. (2012). Equity Risk Incentives and Corporate Tax Aggressiveness. *Journal of Accounting Research*. vol. 50. no. 3

Roberts, R.W. (1992). Determinants of corporate social responsibility disclosure: an application of stakeholder theory. *Accounting, Organisation and Society*. vol. 17. no. 6. pp. 595-612

Rosen, S.H., Gayer, T. (2009). Δημόσια Οικονομική. Β' Έκδοση. Εκδόσεις Κριτική ΑΕ. Αθήνα

Salihu, I.A., Obid, S.N.S., Annuar, H. (2013). Measures of Corporate Tax Avoidance: Empirical Evidence From An Emerging Economy. *International Journal of Business and Society*. vol. 14. no. 3. pp. 412-427

Scholes, M., Wolfson, M. (1992). *Taxes and Business Strategy: A Planning Approach*. 1st Edition. Prentice-Hall Inc. Upper Saddle River

Shackelford, A.D., Shevlin, T. (2001). Empirical tax research in accounting. *Journal of Accounting and Economics*. vol. 31. pp. 321-387

Slemrod, J. (2004). The Economics of Corporate Tax Selfishness. *National Tax Journal*. vol. 57. no. 4. pp. 877-899

Slemrod, J., Yitzhaki, S. (2002). Tax Avoidance, Evasion, And Administration. *Handbook Of Public Economics*. vol. 3. pp. 1423-1470

Stiglitz, J.E. (1992). Οικονομική του Δημοσίου Τομέα. Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη. Αθήνα

Taylor, G., Richardson, G. (2011). Incentives for Corporate Tax Planning and Reporting: Empirical Evidence from Australia, Working Paper, School of Accounting, Curtin Business School, Curtin University

Tørsløv, T.R., Wier, L.S., Zucman G. (2018). The missing profits of nations. Working Paper 24701, National bureau of economic research. pp. 17-33

Waegenaere, A.D, Sansing, R., Wielhouwer, J.L. (2014). Financial accounting effects of tax aggressiveness: Contracting and measurement

Weisbach, A.D. (2001). Ten Truths about Tax Shelters. University of Chicago Law School, Chicago Unbound

Wilson, R. (2009). An examination of corporate tax shelter participants. The Accounting Review. vol. 84. pp. 969-999

Zemzem, A., Ftouhi, K. (2013). The Effects of Board of Directors' Characteristics on Tax Aggressiveness. Research Journal of Finance and Accounting. vol. 4. no. 4. pp. 140-147

Zeng, T. (2016). Corporate Social Responsibility, Tax Aggressiveness, and Firm Market Value. WLU/ CA Research Centre. vol. 15. no. 1. pp. 7-30

Zucman, G. (2015). The hidden wealth of nations. University of Chicago Press Economics Books